

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: «Виробничий потенціал підприємства та напрями
підвищення ефективності його використання»**

Виконав:

Гончаров Олександр Олександрович
студент спеціальності
076«Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність»
ОП «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність»

Керівник:

Ковальова Ольга Михайлівна
к.е.н., доцент кафедри економіки та
підприємництва імені професора
І.М. Брюховецького

Рецензент:

Касьяненко Тетяна В'ячеславівна
к. е. н., доцент кафедри фінансових технологій і
підприємництва Сумського державного
університету

Суми - 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

Економіки та підприємництва імені
професора І.М. Брюховецького

Освітній ступінь

Магістр

Спеціальність

076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність» ОП «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

Затверджую:

Завідувач кафедри

С.І. Терещенко

« ____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Гончарову Олександрю Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Виробничий потенціал підприємства та напрями підвищення ефективності його використання

2. База практичного дослідження:

ДП «Лебединське лісове господарство» Сумської області

керівник роботи **Ковальова Ольга Михайлівна, к.е.н., доцент**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

« ____ » _____ 2022 р. № ____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) «18» грудня 2023 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

наукова, спеціальна та періодична література з питань вивчення сутності виробничого потенціалу, статистичні збірники України, звітність об'єкта дослідження, інформація з мережі Інтернет, зокрема з офіційного сайту ДП «Лебединське лісове господарство».

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідження сутності та формування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в підприємствах лісової промисловості;

- аналіз використання природної складової, потенціалу основних та оборотних засобів та кадрової складової виробничого потенціалу лісгоспу;

- здійснення економічного аналізу ефективності використання виробничого потенціалу та оцінки виробничого потенціалу лісгоспу з використанням методу SWOT-аналізу;

- обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу;

- прогнозування доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів.

6. Дата видачі завдання

05 грудня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	грудень 2022 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	січень 2023 р. – травень 2023 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	червень-серпень 2023 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - листопад 2023 р.	
6.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	листопад 2023 р.	
7.	Перевірка на автентичність, опрацювання зауважень керівника.	04 грудня 2023 р.	
8.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	18 грудня 2023 р.	
9.	Рецензування кваліфікаційної роботи	04-07 грудня 2023 р.	
10.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	08 грудня 2023 р.	
11.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	04 грудня-21 грудня 2023 р.	
12.	Захист кваліфікаційної роботи	22 грудня 2023 р.	

Студент _____

Гончаров О.О.

Керівник роботи _____

Ковальова О.М.

Перевірку на автентичність проведено. _____

Баранік Н.М.

Кваліфікаційна робота допущена до захисту _____

Лищенко М.О.

АНОТАЦІЯ

Гончаров О.О. «Виробничий потенціал підприємства та напрями підвищення ефективності його використання».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» ОП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – СНАУ. Суми, 2023. – Рукопис.

Здобувачем на сонові вивчення літературних джерел поглиблено поняття «виробничий потенціал лісогосподарського підприємства», як сукупність можливостей лісогосподарського підприємства забезпечити суспільство необхідною кількістю деревної сировини та продуктами її переробки, при одночасному збереженні здатності лісів до відновлення, збереженні здатності генерувати кисень, збереженні природного біорізноманіття.

Проаналізовано процеси використання виробничого потенціалу стало ДП «Лебединське лісове господарство». Виявлено, що підприємство включає шість лісництв, автотранспортний цех, цех переробки деревини, нижній склад та Межиріцьку мисливську діляницю.

Досліджено природну складову виробничого потенціалу лісгоспу. Виявлено, що найбільша частка, як за площею, так і за запасами, припадає на середньовічні дерева. За породним складом найбільша питома вага припадає на хвойні породи. Проаналізовано потенціал основних засобів. Виявлено, що середньорічна вартість основних засобів лісгоспу зросла та фондоозброєність зросла, однак фондовіддача зменшилася. Відбувався значний рух основних засобів, який призвів до деякого покращення стану основних засобів, однак, все рівно рівень зносу залишається досить високим. Особливо незадовільним є технічний стан основних засобів нижнього складу. Проаналізовано потенціал оборотних засобів показав. Виявлено, що незважаючи на покращення показників оборотності та рентабельності оборотних засобів негативним є наявність в їх структурі значної частки дебіторської заборгованості за виданими авансами. По кадровому потенціалу виявлено, що після значного зменшення кількості працівників, що обумовленого змінами в організації виробництва, чисельність працівників стабілізувалася.

Обсяг заготовленої ліквідної деревини та обсяг переробленої деревини у власних цехах переробки збільшився, однак частка переробленої деревини становить всього 15-19% від заготовленої. Загальний дохід від реалізації продукції зріс, валовий прибуток зріс, рівень рентабельності виробництва зріс і склав 15,1%.

Проведено SWOT-аналіз виробничого потенціалу лісгоспу, який показав, що підприємство має досить багато сильних сторін, зокрема: наявність потужного природного потенціалу лісу, забезпеченість підприємства кваліфікованими вмотивованими працівниками та досягнутий рівень рентабельності. До слабких сторін відноситься застаріле обладнання, особливо у нижньому цеху, а також відсутність потужностей для переробки

деревини. До можливостей можна віднести: зростання попиту населення на паливну деревину, введення заборони на експорт круглого лісу, формування попиту на зелений туризм та екосистемні послуги. Основними загрозами для лісгоспу є відсутність державної політики щодо розвитку лісової галузі, відсутність затвердженої методики щодо визначення плати за надання екосистемних послуг, незаконні рубки та крадіжки.

На основі співставлення сильних та слабких сторін з можливостями та загрозами розроблено наступні напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу: значне оновлення та модернізація обладнання нижнього цеху; розширення потужностей з переробки деревини на власних виробничих потужностях; розширення асортименту лісопереробної продукції; впровадження заходів з охорони лісів та недопущення несанкціонованих рубок; формування стратегії, орієнтованої на надання екосистемних послуг. Впровадження цих заходів лісгоспом сприятиме підвищенню ефективності використання виробничого потенціалу.

Запропоновано лісгоспу придбати пилораму «MEBOR HTZ-1400», а також 6 дронів, по одному на кожне лісництво. За допомогою дронів можна здійснювати моніторинг та патрулювання лісів, контроль за заготівлею деревини, та її транспортуванням. Використання дронів дасть можливість лісгоспу отримати економічний, соціальний, екологічний та управлінський ефекти. Для придбання обладнання запропоновано взяти кошти у кредит.

Зазначено, що при впровадженні запропонованих заходів ДП «Лебединське лісове господарство» зможе отримати стабільно зростаючий чистий прибуток, та рівень рентабельності, який складе в кінці періоду 28,7%. Отже запропоновані заходи є доцільними для лісгоспу.

Ключові слова: потенціал; виробничий потенціал, природний потенціал; підприємства лісової промисловості; ділова деревина; ефективність використання виробничого потенціалу.

SUMMARY

Goncharov O.O. «Production potential of the enterprise and directions for increasing the efficiency of its use».

Qualification work for the degree of «Master» in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activity» OP «Entrepreneurship, trade and exchange activity». - Sumy National Agrarian University. Sumy 2023. - Manuscript.

The author deepened the study of literary sources on the concept of "production potential of a forestry enterprise", as a set of opportunities for a forestry enterprise to provide society with the necessary amount of wood raw materials and products of its processing, while simultaneously preserving the ability of forests to regenerate, preserving the ability to generate oxygen, and preserving natural biodiversity.

The processes of using the production potential of the State Enterprise "Lebedyn Forestry" were analyzed. It was found that the enterprise includes six

forestry plants, a motor vehicle shop, a wood processing shop, a lower warehouse and a Mezhyritsk hunting area.

The natural component of the production potential of the forest farm was studied. It was found that the largest share, both in terms of area and stocks, is accounted for by medieval trees. In terms of species composition, the highest specific weight is attributed to conifers. The potential of fixed assets is analyzed. It was found that the average annual cost of fixed assets of the forest farm increased and the capital stock increased, but the return on capital decreased. There has been a significant movement of fixed assets, which has led to some improvement in the condition of fixed assets, however, the level of wear and tear remains quite high. The technical condition of the main assets of the lower warehouse is particularly unsatisfactory. The potential of working capital was analyzed. It was found that, despite the improvement of indicators of turnover and profitability of current assets, the presence in their structure of a significant share of receivables for issued advances is negative. According to personnel potential, it was found that after a significant decrease in the number of employees due to changes in the organization of production, the number of employees stabilized.

The volume of harvested liquid wood and the volume of processed wood in our own processing shops increased, but the share of processed wood is only 15-19% of the harvested. The total income from the sale of products increased, the gross profit increased, the level of profitability of production increased and amounted to 15.1%.

A SWOT analysis of the forest farm's production potential was conducted, which showed that the enterprise has quite a lot of strengths, in particular: the presence of a powerful natural potential of the forest, the provision of the enterprise with qualified motivated employees and the achieved level of profitability. Weaknesses include outdated equipment, especially in the lower workshop, as well as a lack of wood processing capacity. Opportunities include: growing demand for fuelwood, banning the export of roundwood, creating demand for green tourism and ecosystem services. The main threats to the forest farm are the lack of a state policy on the development of the forest industry, the lack of an approved methodology for determining fees for the provision of ecosystem services, illegal logging and theft.

Based on the comparison of strengths and weaknesses with opportunities and threats, the following directions for increasing the efficiency of the use of production potential were developed: significant renewal and modernization of the equipment of the lower workshop; expansion of wood processing capacities at own production facilities; expansion of the range of wood processing products; implementation of forest protection measures and prevention of unauthorized felling; formation of a strategy focused on the provision of ecosystem services. The implementation of these measures by the forest farm will contribute to increasing the efficiency of the use of production potential.

The forest farm was offered to purchase a "MEBOR HTZ-1400" sawmill, as well as 6 drones, one for each forestry. With the help of drones, it is possible to

monitor and patrol forests, control the harvesting of wood, and its transportation. The use of drones will enable the forest farm to obtain economic, social, ecological and management effects. For the purchase of equipment, it is suggested to borrow funds.

It is noted that with the implementation of the proposed measures, SE "Lebedyn Forestry" will be able to obtain a steadily growing net profit and a level of profitability that will amount to 28.7% at the end of the period. Therefore, the proposed measures are appropriate for the forest farm.

Keywords: potential; production potential, natural potential, forest industry enterprises; business wood; efficiency of use of production potential.

ЗМІСТ

	ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ПІДПРИЄМСТВАХ ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВOSTІ	13
РОЗДІЛ 2	ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДП «ЛЕБЕДИНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	24
2.1	Загальна організаційно-економічна характеристика підприємства	24
2.2	Аналіз використання природної складової виробничого потенціалу лісгоспу	31
2.3	Аналіз використання потенціалу основних та оборотних засобів лісгоспу	38
2.4	Аналіз ефективності використання кадрової складової та виробничого потенціалу в цілому	45
РОЗДІЛ 3	ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДП «ЛЕБЕДИНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	50
3.1	Оцінка виробничого потенціалу лісгоспу з використанням методу SWOT-аналізу	50
3.2	Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу	54
3.3	Прогноз доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів	63
	ВИСНОВКИ	70
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
	ДОДАТКИ	79
	Додаток А. Звітність підприємства	80

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних нестабільних ринкових умовах господарювання постійно змінюються цілі та завдання підприємства під впливом змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі, зокрема: зміни попиту та пропозиції, зміни цін на продукцію та виробничі ресурси, зміни конкурентного середовища, зміни законодавства, що регламентує діяльність підприємств. Отже в таких умовах важливим завданням менеджменту підприємства є формування й оцінка поточних і перспективних можливостей підприємства та виявлення прихованих можливостей, тобто його виробничого потенціалу, що свідчить про актуальність теми дослідження.

Проблемі визначення сутності виробничого потенціалу присвячені численні публікації вчених, таких як: Жук Є.О. [5], Іщук С.О. [6], Краснокутська Н.С. [9], Круш П.В. [10], Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. [16], Хомяков В.І., Белінська В.М., Федоренко О.В. [17], Яковлев В.І. [21] та багатьох інших. Проблема використання виробничого потенціалу лісогосподарськими підприємствами розглядалася в працях Данько Т.І. [4], Ксьондз С.В., Підгірна В.С., Сеньовська Я.В. [11], Попадинець Н.П. [13], Хорошко О. [18], Цегельник Н.І. [19], Черчик А.О. [20], Kyrglund В. [22], Buksha I.F. [25] та багатьох інших. Однак залишається ще багато невирішених проблем, зокрема що удосконалення поняття виробничого потенціалу лісогосподарського підприємства, а також питання виявлення резервів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісогосподарських підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне дослідження, аналіз та обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності використання виробничого потенціалу підприємства.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено такі **завдання**:

- дослідження сутності виробничого потенціалу;

- формування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в підприємствах лісової промисловості;
- аналіз використання природної складової виробничого потенціалу лісгоспу;
- аналіз використання потенціалу основних та оборотних засобів та кадрового потенціалу лісгоспу;
- здійснення економічного аналізу ефективності використання виробничого потенціалу в ДП «Лебединське лісове господарство» Сумської області;
- здійснення оцінки виробничого потенціалу лісгоспу з використанням методу SWOT-аналізу;
- обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу;
- прогнозування доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та практичні аспекти підвищення економічної ефективності використання виробничого потенціалу.

Об’єкт дослідження – економічна ефективність використання виробничого потенціалу в ДП «Лебединське лісове господарство» Сумської області.

Елементами наукової новизни є: поглиблено поняття «виробничий потенціал лісгосподарського підприємства», як сукупність можливостей лісгосподарського підприємства забезпечити суспільство необхідною кількістю деревної сировини та продуктами її переробки, при одночасному збереженні здатності лісів до відновлення, збереженні здатності генерувати кисень, збереженні природного біорізноманіття; розроблено та обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу на основі проведеного SWOT-аналізу, зокрема зроблена пропозиція з оновлення парку пилорам та придбання безпілотних літальних апаратів;

здійснене прогнозування доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів.

Практичне значення. Основні положення та пропозиції за результатами дослідження, зокрема, результати SWOT-аналізу виробничого потенціалу, розрахунок потреби в обладнанні, витрат та доходів з урахуванням запропонованих заходів можуть бути використані працівниками та спеціалістами ДП «Лебединське лісове господарство».

Методи дослідження. В основу теоретичних і методологічних підходів дослідження покладено діалектико-матеріалістичний метод пізнання і системний підхід вивчення виробничого потенціалу підприємства.

Дослідження виконане з використанням наступних методів: *абстрактно-логічного* (при узагальненні та поглибленні теоретичних основ сутності виробничого потенціалу, формулювання висновків); *економіко-статистичного* (при аналізі показників діяльності об'єкта дослідження); *порівняння* (при порівнянні показників за досліджуваний період, а також при порівнянні фактичних та прогнозних показників); *метод SWOT-аналізу* при узагальненні результатів аналізу використання та виявлення резервів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу; *розрахунково-конструктивного* (при прогнозуванні доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів).

Інформаційною базою дослідження є наукова, спеціальна та періодична література з питань вивчення сутності виробничого потенціалу, статистичні збірники України, звітність об'єкта дослідження, інформація з мережі Інтернет, зокрема з офіційного сайту ДП «Лебединське лісове господарство».

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи доповідалися і пройшли апробацію на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 30 – 31 травня 2023 р.); на

науково-практичній конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.); на Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «Сімдесят восьми економіко-правові дискусії» (м. Львів, Україна – м. Ополе, Польща, 28-29 вересня 2023 р.).

Публікації. За результатами опубліковано 3 наукові праці.

Структура і обсяг роботи. Основний зміст роботи викладений на 79 сторінках комп'ютерного набору. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел з 26 найменувань і додатків. Кваліфікаційна робота містить 26 таблиць, 4 рисунки та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ПІДПРИЄМСТВАХ ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В умовах сучасного змінного ринкового середовища та жорсткої конкурентної боротьби велике значення має дослідження та аналіз виробничого потенціалу підприємства, що дає можливість виявити нереалізовані можливості розвитку будь якого підприємства.

Під виробничим потенціалом підприємства розуміється максимально можливий випуск продукції високої якості, що можна отримати при умові та максимально повному та ефективному використанні всіх засобів виробництва і праці, що є в розпорядженні підприємства. На відміну від виробничої потужності виробничий потенціал підприємства характеризується оптимальним науково-технічним прогресом використанням всіх виробничих ресурсів, як застосованих, так і споживаних [3].

В структурі потенціалу підприємства можна виділити його ринкову або зовнішню складову, інфраструктурну, соціальну, фінансову, трудову та інші частини, однак, найголовнішою з них залишається виробнича складова. Відмітимо, що, оскільки основним завданням переважної більшості підприємств є виробництво продукції, то надалі будемо розглядати виробничий потенціал підприємства, що і є темою даної кваліфікаційної роботи. У більшості літературних джерел під виробничим потенціалом розуміють майно підприємства, яке являється основою для здійснення виробництва продукції, тобто є основою виробничого потенціалу підприємства. Однак, саме поняття «виробничий потенціал» є значно ширшим і включає не лише майно, а й багато інших складових [1, 2, 16, 21].

В економічній літературі існують дві концепції виробничого потенціалу: ресурсна та результатна. Згідно до ресурсної концепції виробничий потенціал розглядається як сукупність різних видів ресурсів, якими володіє та користується підприємство в процесі виробництва продукції та здійснення інших видів діяльності. Згідно до результатної концепції виробничий потенціал розуміється як спроможність сукупності виробничих ресурсів продукувати певну кількість матеріальних благ [2, 5, 8].

Загалом виробничий потенціал можна розглядати як сукупність ресурсів підприємства та їх здатність перетворюватися в ході виробничого процесу на певні результати, спрямовані на досягнення поставлених економічних цілей. Отже, під виробничим потенціалом підприємства мається на увазі його потенційна здатність продукувати продукцію, що відповідає потребам ринку [9, 10, 16].

В структурі потенціалу за можливістю людини впливати на них виділяють два види складових: об'єктні та суб'єктні.

Об'єктні складові пов'язані з матеріально-речовою та особовою формою потенціалу підприємства. Вони використовуються та відтворюються в процесі функціонування підприємства. До об'єктних складових потенціалу відносять: інноваційний потенціал, виробничий потенціал, фінансовий, інформаційний, інфраструктурний.

На відміну від об'єктних, суб'єктні складові не споживаються в процесі виробництва, а формують передумови для ефективного використання об'єктних складових. Такі суб'єктні складові набувають останнім часом все більшого значення, що пов'язано з невизначеністю та динамічністю ринкового середовища та швидкими темпами науково-технічного прогресу, що в останні роки набувають колосальних масштабів. Отже, саме від суб'єктних складових залежить раціональне поєднання та ефективне використання об'єктних складових [9].

До суб'єктних складових належать: науково-технічний потенціал, управлінський потенціал, потенціал організаційної структури управління, маркетинговий потенціал.

Таким чином, виробничий потенціал підприємства є відкритою складною ієрархічною системою, що характеризується наявністю внутрішньої структури та щільними зв'язками між складовими елементами цієї системи, які забезпечують готовність і спроможність підприємства виконувати задані функції для досягнення цілей підприємства [6].

Виробничий потенціал підприємства характеризується такими рисами:

1. Наявність реальних можливостей (як виявлених і впроваджених так і невиявлених) у виробничій сфері діяльності.
2. Наявність певного обсягу якісних ресурсів, як залучених у виробництво, так і потенційно можливих.
3. Вміння працівників раціонально використовувати ресурси з метою виробництва якісної продукції, що відповідає потребам та запитам споживачів споживачів, а також з метою отримання максимального доходу і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку підприємства із нанесенням найменшої шкоди для навколишнього середовища.
4. Рівень та результати реалізації виробничого потенціалу підприємства визначаються формою підприємництва та відповідною їй організаційною структурою підприємства [1, 3, 17].

Елементи виробничого потенціалу знаходяться в тісній взаємодії один з одним і можуть виступати взаємозамінними. Взаємозамінність елементів виробничого потенціалу є його найважливішою економічною характеристикою, оскільки дозволяє забезпечити збереження виробничих ресурсів в результаті використання нових технічних засобів та обладнання, передових технологій, нових методів організації та управління виробництвом [23].

Отже, виділяють такі характерні особливості виробничого потенціалу:

- цілісність. Ця властивість означає, що формування та використання виробничого потенціалу підприємства має бути спрямоване на отримання максимального прибутку при умові підвищення ефективності виробництва;

- складність. Кожне підприємство можна розглядати як систему, що складається з піделементів. В результаті система, якою є підприємство, має складну структуру. В свою чергу виробничий потенціал також складається з багатьох елементів;

- взаємозамінність або альтернативність елементів. При певних умовах кожен з елементів виробничого потенціалу може бути замінений на інший його елемент;

- взаємозв'язок і взаємодія елементів. При внесенні змін до будь-якої з них необхідні відповідні зміни в інших елементах потенціалу;

- здатність до сприйняття новітніх досягнень НТП. При значних темпах розвитку виробництва і впровадженні досягнень НТП в першу чергу необхідно вносити зміни в елементи з найдовшим терміном служби.

- гнучкість. Властивість означає здатність підприємства до швидкої зміни номенклатури і асортименту продукції, що не вимагає суттєвих змін в складових виробничого потенціалу;

- потужність. Виробничий потенціал відображає потенційні можливості у виробництві, тобто має потужність чи спроможність [9, 16].

З метою виявлення нових резервів для зміцнення потенціалу слід здійснювати оцінювання вже реалізованих елементів потенціалу.

Виробничий потенціал складається з багатьох елементів, найголовнішими серед яких для виробничих підприємств, до яких відносяться і підприємства лісової промисловості, є земельні ресурси та основні виробничі засоби.

Потенціал землі та природно-кліматичних умов для лісового підприємства оцінюється за допомогою таких показників: продуктивність лісостанів, породний склад, площа розрахункової лісосіки.

Потенціал основних засобів для підприємства лісової промисловості має значення у випадку, якщо підприємство окрім вирощування лісу, займається ще й виробництвом продукції переробки деревини. В такому випадку потенціал основних засобів відображає можливості використання наявних обладнання, будівель, споруд, устаткування для здійснення процесу виготовлення продукції, а також можливості конструктивного удосконалення і модернізації всієї техніки для більш ефективного забезпечення виробничих операцій, отже важливе значення має аналіз використання основних засобів підприємства. При цьому для оцінки потенціалу основних засобів використовують такі показники: середньорічна вартість основних засобів вартість та її динаміка; показники наявності та забезпеченості основними засобами, показники технічного стану та руху основних засобів; показники ефективності використання основних засобів.

Потенціал нематеріальних активів має велике значення для лісопереробних підприємств, які продають свою продукцію під торговими марками, що збільшує продаж.

На процес формування виробничого потенціалу здійснюють вплив чинники зовнішнього та внутрішнього характеру (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Чинники розвитку виробничого потенціалу

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
- науково-технічний прогрес;	- фінансова стійкість підприємства;
- макроекономічні чинники в країні: економічні, соціальні, політичні, юридичні умови;	- кадровий потенціал, досвід і навички менеджерів, загальноприйняті в підприємстві цінності та культура;
- ринкові ризики у сфері виробництва: конкуренція на ринках ресурсів та ринках продукції;	- ефективні управлінські рішення, принципи організації та ведення бізнесу, моральні цінності та амбіції керівників;
- підтримка з боку держави у виробництві продукції: податкові, процентні ставки, законодавчі, етичні, суспільні норми,	- інноваційна стратегія; маркетингова стратегія; виробнича стратегія підприємства;
- природньо ресурсні ризики;	- виробничі ризики;
- тиск політичних сил;	- інформаційне забезпечення підприємства;
- природно-кліматичні умови;	- динамічність виробничої системи.

Джерело: складено автором на основі [3, 9, 21]

Як бачимо з таблиці 1.1, чинниками розвитку виробничого потенціалу є численні фактори і більшість із них носять внутрішній характер, тобто при формуванні виробничого потенціалу слід враховувати місію конкретного підприємства, характер його виробничих процесів та специфіку галузевої приналежності.

Окрім вказаних складових виробничого потенціалу, які мають важливе значення саме для виробництва продукції, важливим є розгляд виробничого потенціалу з позиції клієнтоорієнованого підходу [10]. Такий підхід дає можливість виробляти продукцію такої якості та асортименту, якої вимагає споживач, а також здійснювати вчасну доставку продукції до споживача. Відповідно автори пропонують виділити в структурі виробничого потенціалу і потенціал доставки з урахуванням можливості залучення нових інноваційних технологій [10, с.94]. Також про необхідність задоволення клієнтів в результаті використання виробничого потенціалу відмічено в праці [26].

Черчик А.О. пропонує включити до складу потенціалу лісогосподарських підприємств потенціал екологічної безпеки, яка формується з таких складових: потенціалу відновлення лісових ресурсів, потенціалу використання лісових ресурсів, потенціалу лісоохоронної діяльності [20, с.63]. Підтримання лісоресурсного потенціалу здійснюється за рахунок таких заходів: природного лісовідновлення шляхом збереження підросту; обнасінення вирубок, штучного лісовідновлення на вирубках; повної заготівлі, вивозки з лісосіки і використання деревини, відведеної у рубку; максимальної переробки деревини; санітарних заходів у процесі заготівлі лісу і лісовідновлення; переходу від суцільних до несуцільних рубок лісу тощо. Критеріями оцінки лісоресурсного потенціалу є: рівень самовідновлення потенціалу лісових екосистем; мотивація персоналу; фінансова стійкість; система інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенціалом; впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій; конкурентоспроможність підприємства [20].

Важливе значення проблема дослідження використання виробничого потенціалу має і для підприємств лісової промисловості. Складовими виробничого потенціалу так само, як і для всіх інших підприємств є фінансовий потенціал, кадровий потенціал, управлінський, маркетинговий, інноваційний та інші. Однак, лісогосподарські підприємства мають свої особливості, а саме: ліси повинні забезпечувати не лише отримання певних видів продукції та доходу, а й забезпечувати чистоту атмосферного повітря для планети [22], збереження екосистем та біологічного різноманіття, забезпечувати можливості для надання рекреаційних послуг. Враховуючи це виробничий потенціал лісогосподарських підприємств повинен трактуватися дещо по-іншому. На рис. 1.1 представлено сутність виробничого потенціалу лісогосподарського підприємства та його складові.

Рисунок 1.1 – Сутність та складові виробничого потенціалу лісогосподарського підприємства.

Джерело: сформовано на основі [1, 5, 6, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 21] та доповнено автором.

Для України ліси є національним багатством та важливим стратегічним природним ресурсом. Площа лісів в Україні становить 10686,8 тис га, в тому

числі вкрита лісовою рослинністю 8925,8 тис га [14, с.308]. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 1,8 млрд. м³. До лісів експлуатаційного призначення відноситься 44% від загальної площі лісового фонду України, до лісів природоохоронного призначення належить 56% лісів. За площею лісів, лісозабезпеченістю та запасами деревини Україна відноситься до лісодефіцитних країн. Лісистість території України є однією з найнижчих у Європі (8 місце серед країн Європи) і складає 16,1%, що на 4% менше від оптимального рівня (20-22%) [13, с. 364]. Для порівняння: лісистість Польщі становить 29%, Німеччини – 30% [24].

Ліси є основним джерелом заготівлі деревини, грибів, ягід, горіхів, лікарської сировини. В лісах отримують сировину для деревообробної, целюлозо-паперової, хімічної, харчової й фармацевтичної промисловості, меблевого виробництва й майстрів народних промислів. Також ліси виконують водоохоронні, захисні, та інші функції. На території лісів здійснюють свою діяльність підприємства лісової промисловості, що обумовлює створення робочих місць і виготовлення продукції [19]. У багатьох областях України лісгосподарська діяльність займає вагому частку у структурі валового регіонального продукту [4], а також відіграє важливу роль в розвитку сільських територій, що відображається у створенні малих лісопромислових підприємств на території сіл [13].

В таблиці 1.2 представлено обсяги заготівлі деревини в Україні.

Таблиця 1.2 - Заготівля лісової продукції за видами

Види продукції	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відношення 2022 р. до 2017 р., %
	тис м ³	%	тис м ³	%	тис м ³	%	
Усі види круглого лісу	16773	100	16666,9	100	15085,1	100	89,9
Діловий круглий ліс	8996,3	53,6	8214,8	49,3	6395,8	42,4	71,1
хвойних порід	7343,8	43,8	6552,4	39,3	4823,3	32,0	65,7
листяних порід	1652,5	9,9	1662,4	10,0	1572,5	10,4	95,2
Паливна деревина	7776,7	46,4	8452,1	50,7	8689,3	57,6	111,7
хвойних порід	3548,3	21,2	3670,4	22,0	3534,5	23,4	99,6
листяних порід	4228,4	25,2	4781,7	28,7	5154,8	34,2	121,9

Джерело: Складено автором за даними [14]

За даними таблиці 1.2 відмічаємо, що станом на кінець трьох річного періоду обсяг заготівлі лісової продукції зменшився. Найсильніше зменшився обсяг заготівлі ділового круглого лісу хвойних порід - майже на 35%, при цьому обсяг заготівлі ділового круглого лісу листяних порід зменшився всього на 4,8%. В цілому обсяг заготівлі усіх видів круглого лісу зменшився на 10,1%. По паливній деревині обсяг заготівлі листяних порід зріс на 21,9%, а хвойних – зменшився на 0,4%.

В структурі заготівлі відмічаємо, що частка ділового круглого лісу зменшилася з 53,6% до 42,4%. Відповідно, частка паливної деревини зросла з 46,4% до 57,6%. Це пояснюється зростанням цін на природній газ, в результаті чого багато фізичних та юридичних осіб перейшли на опалення деревиною.

На рис. 1.2 представлено дані про динаміку обсягу заготівлі деревини за більш довгий період з 2010 по 2022 роки.

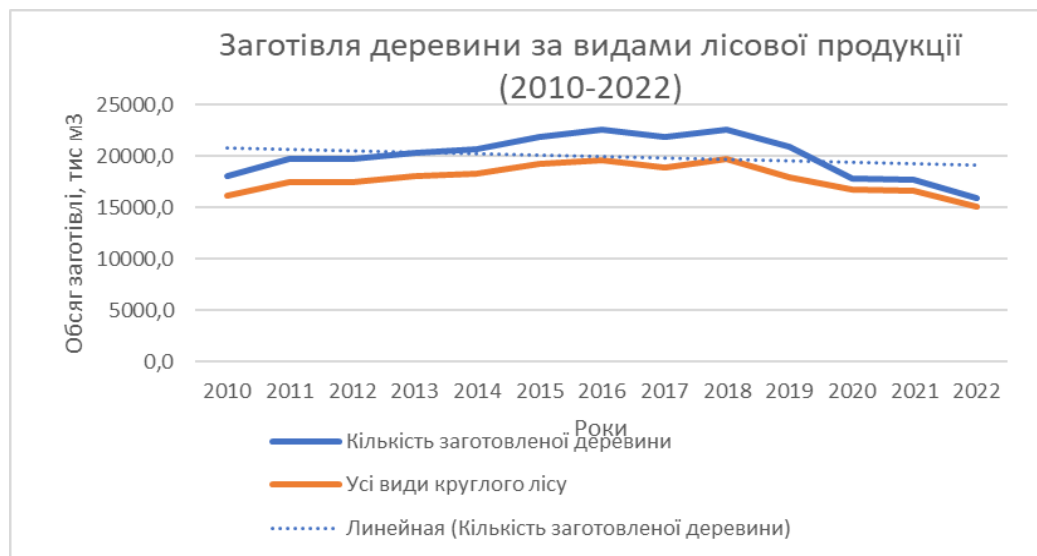

Рисунок 1.2 – Заготівля деревини за період з 2010 по 2022 роки.

Джерело: Побудовано автором за даними [14]

За даними рис.1.2 відмічаємо, що до 2018 року відбувалося поступове збільшення обсягів заготівлі деревини, що пояснювалося неврегульованістю державної політики щодо використання лісів. А з 2019 року і по 2022 рік

розпочалася тенденція до зниження обсягів заготівлі, що може констатуватися як позитивне явище.

Незважаючи на вказану позитивну динаміку в лісогосподарській галузі щорічно 15-20% підприємств отримують збиток [19]. Також, переважна більшість підприємств поставляють ліс-кругляк на експорт, як сировину. Натомість Україна імпортує із-за кордону готову продукцію, вироблену з української деревини. А в самій Україні частка підприємств, що виробляють продукцію переробки деревини з більшим вмістом доданої вартості є дуже незначною.

Таким чином, в лісогосподарській галузі сьогодні існує безліч проблем, що стримують її розвиток, зокрема:

- відсутність стратегії розвитку лісової промисловості;
- дублювання функцій управління лісовою галуззю;
- нестача фінансового забезпечення діяльності підприємств лісової промисловості;
- нестача кваліфікованих працівників;
- відсутність економічних механізмів стимулювання впровадження лісо- та природозберігаючих технологій;
- відсутність прозорого механізму реалізації деревини, розповсюджений обіг незаконно вирубленої деревини;
- малорозвиненість лісогосподарських послуг для рекреаційних та туристичних цілей [4, 19].

Таким чином, сьогодні слід знайти резерви для підвищення ефективності використання наявного виробничого потенціалу лісогосподарських підприємств за рахунок впровадження сучасних технологій та сучасних технічних засобів лісозаготівлі та переробки деревини. Це сприятиме збільшенню частки виробленої продукції з більшим вмістом доданої вартості, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної готової лісопродукції на світових ринках.

Для досягнення такої мети слід чітко визначити структурні та інвестиційні пріоритети для ефективного використання потенціалу лісових ресурсів, зокрема:

- запровадити чіткий прозорий механізм заготівлі та продажу деревини;
- прийняти необхідні законодавчі акти щодо припинення незаконних рубок та незаконного обігу деревини;
- відновити механізм співпраці в регіоні та на міжрегіональному рівні;
- розроблення дієвої організаційної моделі управління з метою чіткого розподілу управлінських функцій;
- впровадження дієвого фінансово-економічного механізму інвестиційного забезпечення лісового господарства;
- удосконалення мотиваційного механізму державних структур управління лісовим господарством [4, 19, 18].

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДП «ЛЕБЕДИНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика підприємства

Свою історію Лебединський лісгосп розпочав з 1899 року, коли за велінням місцевого земства в місті було створено земський лісний склад. Загальна площа упорядкованих лісів на час створення Лебединського лісгоспу складала 28,9 тис. га.

В цей період ліси належали таким землевласникам:

- ліси селянських спілок – 17,8 тис. га;
- приватні ліси – 11,6 тис. га;
- державні ліси – 0,8 тис. га;
- церковні і монастирські ліси.

Перше лісовпорядкування здійснене в 1878 році в Бобрицькій колишній державній дачі, яка тепер входить до складу Боровеньківського лісництва. Наступне лісовпорядкування було проведено в 1925 році на дачах, віднесених до держлісгоспу із числа колишніх приватних власників.

Лебединський лісгосп був створений на базі лісів місцевого значення і на базі Сумського лісгоспу у 1940 р. До його складу увійшли: Межиріцьке, Великовисторопське та Лебединське лісництва площею 18,7 тис. га, а із лісів місцевого значення Лебединський райлісгосп – 8,6 тис. га, частина Тростянецького райлісгоспу – 1,4 тис. га, Штепівське райлісництво – 0,4 тис. га. Таким чином загальна площа лісгоспу склала 29,1 тис. га.

В 1947 році при проведенні лісовпорядкування до складу Лебединського лісгоспу було включено 0,3 тис. га лісів підприємств і організацій та 0,3 тис. га приписних лісів. В 1959 році до Великовисторопського лісництва були прийняті землі із-під торфорозробок площею 189 гектарів, а в 1966 році до Лебединського лісгоспу було прийнято 185 гектарів земель в урочищі “Гори” Низівського лісництва Сумського лісгоспу. Незначні площі по всіх лісництвах приймалися в порядку уточнення меж, оскільки ці землі знаходились на території Лебединського району. Починаючи з 1947 року лісовпорядкування проводиться систематично через кожні 10 років, тобто в 1956 році, в 1976 році. В архівах збереглися матеріали цих робіт: плани лісонасаджень, таксаційні описи та планшети лісовпорядкування. У 1986 році лісовпорядкування було проведене Харківською експедицією Українського лісовпорядного об’єднання. Роботи виконувались відповідно вимогам лісовпорядної інструкції 1986 року по I-му розряду.

З часу свого заснування Лебединський лісгосп зазнав декілька реорганізацій. Так, у 1960 році Лебединський лісгосп згідно з постановою Ради Міністрів УРСР від 30 вересня 1959 року № 1834 був перейменований в лісгоспзаг. В цей період стала актуальною госпрозрахункова лісопромислова діяльність, відповідно до його завдань лісгоспзагу було добавлено заготівлю та переробку деревини. Пізніше, на підставі постанови Ради Міністрів УРСР від 31 жовтня 1991 року № 133 та наказу Сумського державного лісогосподарського об’єднання “Сумиліс” від 15 листопада 1991 року № 92 лісгоспзаг був перейменований у держлісгосп.

Сучасний суб’єкт лісогосподарської діяльності - Державне підприємство «Лебединське лісове господарство» - створене на підставі наказу Міністерства лісового господарства України від 31.10.1991 року № 133 «Про організаційну структуру управління лісовим господарством України». Форма власності підприємства – державна. Лісгосп входить у сферу управління Державного агентства лісових ресурсів України та у сферу

управління Сумського обласного управління лісового та мисливського господарства.

У підпорядкуванні ДП «Лебединське лісове господарство» знаходяться ліси державного лісового фонду, які ростуть на території трьох колишніх районів Сумської області: Лебединський – 28474га; Тростянецький – 1395га; Білопільський – 364га та на території м. Лебедина. Територія лісгоспу розташована в басейні річки Псел з притокою Вільшанкою, яка протікає через м. Лебедин.

Основною метою діяльності лісгоспу є ведення лісового господарства, включаючи питання охорони, захисту, раціонального використання лісових ресурсів та відтворення лісів.

Іншою метою Лебединського лісового господарства є те, що підприємство є експериментальною базою Українського науково-дослідного інституту лісового господарства. На його території з 1938 року проводиться закладка різних випробувальних об'єктів. За цей період в лісгоспі закладено в насадженнях різного складу й віку 22 постійних випробувальних майданчики по рубках догляду за лісом з 92 секціями по різних варіантах догляду, одна лісонасіннева діляниця та ряд інших дослідів по реконструкції насаджень, лісових культур тощо. На вказаних дослідних об'єктах систематично проводяться обміри і описи дерев з урахуванням їх росту і розвитку. Деякі результати цих робіт уже запроваджуються у виробництво лісгоспу.

Територія лісгоспу, згідно з лісо-рослинним районуванням, відноситься до північної частини лівобережного лісостепу. Клімат цього району сприятливий для зростання таких деревних та чагарникових порід, як: сосна звичайна, ялина звичайна, дуб звичайний та червоний, береза, вільха чорна, верба, тополя, ліщина лісова, липа та інші.

Кліматичні фактори, які негативно впливають на зростання і розвиток лісових насаджень:

- ранні осінні та пізні весняні заморозки;

- наявність засушливих періодів, протягом більше 16 днів;
- сніговали та сніголами в сніжні зими з відлигами;
- великі зливи;
- періодичні відлиги, які призводять до вимерзання та витискання сіянців.

Загальне управління підприємством здійснює директор – Баранов Віталій Миколайович. За лісовпорядкування та лісову діяльність відповідає Головний лісничий – Москаленко Анатолій Васильович.

Офісне приміщення лісгоспу знаходиться на околиці м. Лебедин в західній його частині на відстані 5 км від станції Лебединська Південної залізниці.

За адміністративно-господарським поділом в структуру ДП «Лебединське лісове господарство» входять 6 лісництв, які мають загальну площу 30465га, що представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Адміністративно-господарська структура лісництв

Назва лісництв, місцезнаходження контор лісництв	Загальна площа, тис га	%	Відстань, км	
			до контори лісгоспу	до залізничної станції м.Лебедин
Межиріцьке, с. Межиріч	5,6	18,4	15	18
Великовисторопське, с. Великий Вистороп,	5,9	19,3	35	10
Бишкінське, с. Бишкін	4,6	15,1	12	10
Лебединське, м. Лебедин	4,3	14,1	1,5	8
Українське, м. Лебедин	4,8	15,7	3,5	5
Боровеньківське, с.Боровеньки	5,3	17,4	18	20
Всього по лісгоспу	30,5	100	х	х

Джерело: сформовано автором за даними офіційного сайту ДП «Лебединське лісове господарство» [12]

Окрім шести лісництв в структуру ДП «Лебединське лісове господарство» входять: автотранспортний цех, цех переробки деревини, нижній склад та Межиріцька мисливська дільниця.

Узагальнено організаційна структура ДП «Лебединське лісове господарство» представлена на рис.2.1.

Рисунок 2.1. - Організаційна структура ДП «Лебединське лісове господарство»

Джерело: сформовано автором за даними офіційного сайту ДП «Лебединське лісове господарство» [12]

Господарська діяльність лісгоспу спрямована на цілеспрямоване та ефективне використання повного комплексу лісгосподарських, лісозаготівельних, лісовідновних заходів орієнтованих на раціональне, ощадливе використання і відтворення лісових ресурсів.

Лісгосп задовольняє потребу в деревині Лебединської, Недригайлівської, Липоводолинської та Тростянецької територіальних громад. Найбільшими споживачами є госпрозрахункові підприємства лісгоспу, місцеві споживачі та населення. Річна потреба в деревині в зоні діяльності лісгоспу складає в середньому 65 тис.м³. Основні сортименти, що заготовлюються в лісгоспі: пиловочник – 44,1%, тарний кряж – 8,7%, фанерний кряж – 1,7%, будівельний ліс – 12,7%, стовпи – 6,6%, дрова технологічні – 19,7%, дрова паливні – 3,0%, екстрактна сировина – 3,5%.

Розглянемо склад та структуру реалізованої продукції лісгоспу.

Таблиця 2.2 – Склад та структура реалізованої продукції лісгоспу

Види продукції	2020 р.		2021 р.		2022р.		В середньому за три роки	
	тис. грн	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Внутрішній ринок:	27431	35,80	54150	45,39	63250	55,74	48277	45,64
Заготовки дубові	3126	4,08	7516	6,30	8590	7,57	6411	5,98
Заготовки листяних порід	5333	6,96	10093	8,46	10961	9,66	8796	8,36
Заготовки хвойних порід	7233	9,44	12049	10,10	16499	14,54	11927	11,36
Заготовки ясеневі	2031	2,65	3830	3,21	4493	3,96	3451	3,27
Пиломатеріал вільховий	4674	0,61	1253	1,05	2474	2,18	2800	1,28
Заготовки кленові	973	1,27	2529	2,12	2701	2,38	2068	1,92
Пиломатеріал ясеневий	452	0,59	1348	1,13	1112	0,98	971	0,90
Пиломатеріал товарний	3027	3,95	6955	5,83	7875	6,94	5952	5,57
Пиломатеріал короткомірний	237	0,31	692	0,58	862	0,76	597	0,55
Заготовки пиляння	314	0,41	787	0,66	692	0,61	598	0,56
Штахетник	529	0,69	1098	0,92	1407	1,24	1011	0,95
Облицювальна дощадка	291	0,38	668	0,56	624	0,55	528	0,50
Інше	3418	4,46	5333	4,47	4959	4,37	4570	4,43
На експорт, у т.ч.:	49192	64,20	65150	54,61	50222	44,26	54855	54,36
ділова деревина	17547	22,90	22953	19,24	20912	18,43	20471	20,19
дров'яна деревина	1824	2,38	2625	2,20	2780	2,45	2410	2,34
деревобробка	29822	38,92	39572	33,17	26530	23,38	31975	31,82
Всього по підприємству	76623	100	119300	100	113472	100	103132	100,00

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.2 свідчать, що вартість реалізованої лісгоспом продукції зросла за три роки на 48% і склала у 2022 році 113472 тис грн. Зростання вартості реалізації відбулося по всіх видах продукції, окрім продукції деревообробки на експорт. Причиною зростання вартості продукції є зростання цін.

Відмітимо, що вартість продукції, призначеної для внутрішнього ринку, зросла на багато більшими темпами, ніж вартість продукції, призначеної на експорт. Так, вартість першої зросла у 2,3 рази, а вартість експортної продукції зросла всього на 2%. Причиною стала зміна структури реалізованої продукції. У 2020 році 35,8% із загальної вартості реалізації припадало на продукцію внутрішнього ринку, а 64,2% - продукцію для експорту. А в 2022 році на продукцію внутрішнього ринку вже припадало 55,74%, а на продукцію для експорту – 44,2%. Така тенденція до збільшення кількості продукції внутрішнього ринку пояснюється тим, що зросла внутрішня потреба у продукції лісгоспу через те, що в умовах енергетичної кризи велика кількість підприємств та домогосподарств перейшли на опалення дровами, відповідно значно зріс внутрішній попит на деревину лісгоспу.

Визначаючи спеціалізацію, можемо відмітити, що на першому місці у лісгоспу знаходиться продукція деревообробки на експорт, яка займає 31,8%, на другому – ділова деревина (20,19%), на третьому – заготовки хвойних порід (11,36%). Отже, спеціалізація підприємства – багатосортиментна.

Слід відмітити, що продукція деревообробки та ділова деревина, які йдуть експорт займають найбільшу питому вагу реалізуються у вигляді сировини, тобто з мінімальним вмістом доданої вартості. На внутрішньому ринку також продаються лише лісо заготовки та пиломатеріал. Відсутня продукція, що виготовлена при переробці деревини. Така тенденція, на жаль, притаманна всій Україні. Експортується сировина, а імпортуються меблі та інші дерев'яні вироби з нашої ж сировини.

Слід зазначити, що крім задоволення потреб народного господарства в деревині і продукції побічних лісових користувань, лісові насадження мають важливе природоохоронне і рекреаційне значення, тому слід ощадливо використовувати лісові насадження для збереження лісу для майбутніх поколінь. Далі розглянемо які складові виробничого потенціалу є у розпорядженні лісгоспу.

2.2 Аналіз використання природної складової виробничого потенціалу лісгоспу

ДП «Лебединське лісове господарство» здійснює свою лісгосподарську діяльність з використанням складових виробничого потенціалу. Як ми відобразили на рис.1.1, складовими виробничого потенціалу лісгосподарського підприємства є потенціал землі та природно-кліматичні умови, потенціал основних та потенціал оборотних засобів, потенціал виробничого персоналу, потенціал нематеріальних активів та екологічний потенціал.

В даному підрозділі проаналізуємо використання потенціалу землі та природно-кліматичних умов, які разом з екологічним потенціалом становлять природну складову виробничого потенціалу лісгосподарського підприємства.

Державний лісовий фонд ДП «Лебединський лісгосп» становить 30465 га і віднесений до лісів 1 групи які поділяються на категорії:

- ліси природоохоронного, наукового історико – культурного призначення 1134 га;
- рекреаційно – оздоровчі ліси 4148 га;
- захисні ліси 13400 га;
- експлуатаційні ліси 11783 га.

Площа, яка покрита лісом, складає 27443га, тобто 90% від загального лісового фонду лісгоспу. Решта 10% знаходиться під болотами та дорогами.

Запас деревини 6887,5 тис. м³, в тому числі, хвойних порід – 4301,1 тис. м³, твердолистяних – 2166,8 тис. м³, м'яколистяних – 419,6 тис. м³. Загальний середній приріст деревини в рік складає 121,1 тис. м³, на 1га – 4,3м³. Середній вік насаджень 58 років.

Ліси лісгоспу відіграють велику роль в економіці Лебединського району і міста Лебедина. На долю лісів лісгоспу припадає 74% лісової площі. Всього в районі 38,4 тис.га лісів. Лісистість району складає 22,5 %.

Крім економічного значення ліси виконують санітарно-гігієнічну і водоохоронну роль. 8912 га лісів державного лісового фонду входять до зеленої зони м.Лебедина, а 231 га з них зайнято лісопаркам.

Територія лісгоспу розосереджена по окремим лісництвам. Розподіл лісового фонду за лісництвами ДП «Лебединське лісове господарство» представлено в наступній таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Загальні елементи організації території

Лісництво	Кількість урочищ, шт.	Кількість дільниць, шт.	Кількість обходів, шт.	Кількість кварталів, шт.	Кількість виділів, шт.	Середня площа дільниці, га	Середня площа обходу, га	Середня площа виділу, га
Межиріцьке	8	2	10	100	2087	2456	551	2,6
Великовисторопське	11	2	10	98	1882	2886	577	3,1
Бишкінське	17	2	9	83	1841	2280	506	2,5
Лебединське	6	2	7	83	1583	2140	611	2,7
Радянське	3	2	8	88	1535	2361	595	3,1
Боровеньківське	6	2	10	107	2266	1674	535	2,4
Разом	51	12	54	559	11194	2519	560	2,7

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.3 свідчать, що територія лісгоспу поділена шість лісництв. В свою чергу територія кожного з них поділена на урочища, дільниці, квартали та виділи. Середня площа дільниці по лісгоспу становить 2519 га, середня площа обходу 560 га, середня площа виділу 2,7 га.

Як ми відмічали раніше, кожні 10 років в лісгоспі проводять лісовпорядкування.

Проаналізувати основні показники проведеного лісовпорядкування на підприємстві нам допоможе наступна таблиця.

Таблиця 2.4 - Основні показники проведеного лісовпорядкування

Показники	Одиниця виміру	Розряд лісовпорядження - I
Площа лісовпорядкувань	га	30465
В т.ч. використання фотознімків	га	21252
Кількість кварталів	шт	559
Площа кварталів:		
- максимальна	га	132
- мінімальна		11
- середня		54
Кількість таксаційних ділянок	шт	11559
Середня площа таксаційних ділянок	га	2,6
Протяжність таксаційних ходів на 1000га	км	67
Закладено пробних площ	шт	17
В т.ч. на рубки догляду	шт	3
Кількість планшетів	шт	38

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.4 свідчать, що на всій площі лісгоспу було проведено лісовпорядкування. Вся площа була поділена 559 кварталів із площею від 11 до 132 га. Було виділено 11559 таксаційних ділянок, середня площа яких становила 2,6 га. Було закладено 17 пробних площ, в тому числі 3 на рубки догляду.

Аналіз розподілу деревини за площею, віком і запасами дає можливість зробити висновок про те, що у загальній структурі груп порід, що вирощуються в лісгоспі на території 27443га перше місце, як за площею, так і за запасами займають породи хвойних дерев (13809га та 4301,1 тис.м³ відповідно). На другому місці твердолистяна група порід з показниками – 11158га та 2166,8 тис.м³. І відповідно третє місце займають породи м'яколистяних дерев (2476га та 419,6 тис.м³). Склад насаджень за основними

лісоутворюючими породами: 40,0% – твердолистяні, 48,9% – шпилькові, 11,0% – м'яколистяні, 0,1% – інші [12].

Аналізуючи природний потенціал лісу варто проаналізувати розподіл насаджень за віковими групами, який у лісгоспі такий: 12,6% займають молодняки, 36,2% – середньовікові, 34,0% – пристигаючі, 17,2% – стиглі та перестійні. Більш детальний аналіз розподілу деревини за віком та запасами представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Розподіл деревини за площею, віком і запасами

Група порід	Молодняк		Середньовічні	Пристигаючі	Спілі і перестиглі		Разом, га., тис м ³
	1 клас	2 клас			Всього	Перестиглі	
Хвойні	$\frac{809^1}{43,3}$	$\frac{1728}{314,7}$	$\frac{7218}{2415}$	$\frac{3117}{1171}$	$\frac{937}{356,2}$	$\frac{-}{-}$	$\frac{13809}{4301,1}$
Твердолистяні	$\frac{610}{19,7}$	$\frac{1285}{134,0}$	$\frac{4626}{898,4}$	$\frac{3284}{831,4}$	$\frac{1353}{283,4}$	$\frac{403}{74,9}$	$\frac{11158}{2166,8}$
М'яколистяні	$\frac{654}{1,0}$	$\frac{326}{20,0}$	$\frac{578}{169,6}$	$\frac{292}{60,0}$	$\frac{626}{169,3}$	$\frac{154}{46,2}$	$\frac{2476}{419,6}$
Всього по держлісгоспу	$\frac{1484}{64,0}$	$\frac{3339}{468,7}$	$\frac{13011}{3482}$	$\frac{6693}{2063}$	$\frac{2916}{808,9}$	$\frac{557}{121,1}$	$\frac{27443}{6889,1}$
Питома вага, %	$\frac{6}{1}$	$\frac{12}{7}$	$\frac{47}{50}$	$\frac{24}{30}$	$\frac{11}{12}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{100}{100}$

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Примітка. ¹ – в чисельнику – площа, га.; в знаменнику – запаси, тис.м³.

Дані таблиці 2.5 свідчать, що найбільша частка, як за площею, так і за запасами припадає на середньовічні дерева, які займають 47% площі і мають 50% запасів деревини, що в абсолютному вираженні становить в цілому по лісгоспу 13011 га та 3482 тис м³. На другому місці знаходяться пристигаючі дерева, частка в загальній площі яких становить 24%, а частка в загальних запасах деревини становить 30%. Молодняк деревини 1-го та 2-го класу займає 6 і 12% відповідно в структурі земель підприємства та 1% і 7% в загальних запасах деревини. На перестиглі дерева припадає по 2% як в

структурі площі, так і в загальних запасах деревини. Таким чином, лісгосп достатньо забезпечений лісовими ресурсами. Площі, заліснені молодняком 1 та 2 класу перевищують території, які знаходяться під спілими та перестиглими породами деревини, чого достатньо для вчасної заміни молодими насадженнями стиглих та перестиглих дерев. Отже, структуру лісу за площею, віком і запасами можна вважати оптимальною.

Структура лісових насаджень лісгоспу за основними групами порід дерев та їх запасами представлена в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Розподіл покритих лісом земель і загальних запасів насаджень по породах

Порода	Площа, га.	Питома вага, %	Запаси деревини, тис.м ³	Питома вага, %
Сосна	13731	50,0	4293,9	62,33
Ялина	76	0,28	6,8	0,10
Модрина	2	0,01	0,4	0,01
<i>Всього хвойних</i>	<i>13809</i>	<i>50,29</i>	<i>4301,1</i>	<i>62,44</i>
Дуб черемчатий	10336	37,64	2053,8	29,81
Дуб червоний	170	0,62	13,14	0,19
<i>Всього дуби</i>	<i>10506</i>	<i>38,26</i>	<i>2067,2</i>	<i>30,0</i>
Ясен звичайний	445	1,62	77,9	1,13
Клен	112	0,41	11,2	0,16
В'яз та берест	31	0,11	3,8	0,05
Акація біла	64	0,23	6,7	0,10
<i>Всього твердолистяних</i>	<i>652</i>	<i>2,37</i>	<i>99,6</i>	<i>1,44</i>
Береза	651	2,37	82,1	1,19
Осика	145	0,53	21,9	0,32
Вільха чорна	1246	4,54	219,7	3,19
Липа	227	0,83	38,2	0,55
Тополя	163	0,59	50,1	0,73
Верба	44	0,16	7,6	0,11
<i>Всього м'яколистяних</i>	<i>2476</i>	<i>9,02</i>	<i>419,6</i>	<i>6,09</i>
Інших порід	5	0,02	0,3	0,01
Кущів	10	0,04	1,3	0,02
Разом	27443	100	6889,1	100

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.6 свідчать, що в загальній площі, що покрита лісом, найбільша питома вага припадає на хвойні породи і складає 50,29%. На другому місці 38,26% площі насаджень дубів, на третьому місці м'яколистяні

породи – 9,02%. І зовсім незначна частка площі припадає на твердолистяні, інші породи й кущі. За запасами деревини також на першому місці хвойні породи – 62,44%, з них на сосну припадає 62,33%. На другому місці за запасами деревини знаходяться насадження дубу – 30,0%. На м'яколистяні припадає 6,09%, що дає їм третє місце.

Загальні запаси деревини становлять 6889,1 тис м³, що ростуть на площі 27443 га. Таким чином ДП «Лебединське лісове господарство» має достаній потенціал у продукванні деревини. Сировини для заготівель та виробництва продукції достатньо. Загальна потреба Лебединської територіальної громади у деревині задовольняється на 100% з місцевих лісів, в тому числі з лісів держлісгоспу на 93%.

Характеристика інтенсивності ведення лісового господарства та використання природного потенціалу лісгоспу представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Рівень інтенсивності ведення лісового господарства

Показники	Одиниці виміру	На початок ревізійного періоду	На кінець ревізійного періоду	Відносне відхилення, %
Річний розмір лісокористування (ліквід)	тис.м ³	54,2	34,3	63,3
в т.ч. головного користування	тис.м ³	30,2	23,6	78,1
Річний об'єм відновлення	га	100,3	85,6	85,3
в т.ч. лісових культур	га	94,2	80,5	85,5
Середній розмір лісокористування на 1 га				
вкритих лісом землях	тис.м ³	2,1	1,5	71,4
в т.ч. головного користування	тис.м ³	1,9	0,8	42,1

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.7 свідчать, що річний розмір лісокористування зменшився за контрольний період на 36,7% і склав 34,3 тис м³, в тому числі головного користування 23,6 тис м³. Річний об'єм відновлення на початок періоду становив 100,3 га, а на кінець зменшився і склав 85,6 га. Середній розмір лісокористування на 1 га вкритих лісом землях зменшився з 2,1 тис м³

до 1,5 тис м³. Таким чином, інтенсивність ведення лісового господарства та використання природного потенціалу лісгоспу зменшилася.

Для догляду за лісовими насадженнями щорічно здійснюються рубки догляду, санітарні рубки, а також інші рубки, пов'язані з веденням лісового господарства. Так, у 2022 році було здійснено чагарників на площі 1290 га, де заготовлюється 32,2 тис.м³ деревини. Проведення щорічних рубок необхідне для очищення лісу та оновлення вікового складу дерев. Це залишає структуру площі під насадженнями незмінною.

Для вирощування посадкового матеріалу в кожному лісництві є лісовий розсадник. Базовий розсадник лісгоспу знаходиться в Українському лісництві. Його площа становить 8 га. В розсаднику вирощується до 15 видів сіянців і саджанців різних порід дерев та кущів в кількості до 2 млн. штук на рік. Це повністю забезпечує лісгосп і район у посадковому матеріалі, а дещо реалізується на сторону іншим лісгоспам Сумської та сусідніх областей.

Лісгосп також здійснює заготовлю лісового насіння, кількість якого щорічно становить до 1000 кг. Також щорічно лісгосп здійснює посадку лісових культур на площі до 100 га. В державному лісовому фонді посадка проводиться тільки на вирубках попереднього року, і в невеликій кількості на реконструйованих ділянках.

В лісгоспі середньорічна площа нових лісових насаджень перевищує площу суцільних рубок. Так, за останні роки посаджено лісових культур на площі 1340 га, а вирубка здійснювалася на площі 964 га.

Відмітимо, що окрім забезпечення населення та промисловості деревиною, ліси також мають важливе природоохоронне і рекреаційне значення, яке полягає у виконанні лісами санітарно-гігієнічних, ґрунтозахисних, водоохоронних, водорегулюючих та естетичних функцій, що свідчить про наявність екологічної складової в структурі виробничого потенціалу лісових підприємств.

2.3 Аналіз використання потенціалу основних та оборотних засобів лісгоспу

Наступною важливою складовою виробничого потенціалу лісгосподарського підприємства, окрім природної складової, є потенціал основних та оборотних засобів, завдяки яким здійснюється господарська діяльність.

Проаналізуємо забезпеченість ДП «Лебединське лісове господарство» основними засобами.

Таблиця 2.8 - Забезпеченість лісгоспу основними засобами та ефективність їх використання

Показники	2020р	2021р.	2022р.	2022р. у % до 2020р.
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	9223	14273	19539	212,0
Фондоозброєність, тис. грн.	39,6	75,1	108,0	272,0
Фондовіддача	8,3	8,4	5,8	69,9
Фондоємність	0,12	0,12	0,17	141,7
Вироблено вартості реалізованої продукції на 1-го середньооблікового працівника, тис. грн.	328,9	627,9	626,9	190,6

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.8 свідчать, що середньорічна вартість основних засобів лісгоспу зросла за три роки у 2,12 рази і склала на кінець періоду 19539 тис грн. Причиною стало придбання нових засобів та переоцінка старих. Збільшення вартості фондів при одночасному зниженні чисельності працівників обумовило зростання показника фондоозброєності у 2,72 рази. Однак, при цьому фондовіддача зменшилася на 30,1% і склала у 2022 році 5,8. А коефіцієнт фондоємності, відповідно зріс. Однак, не можна сказати, що ефективність використання фондів зменшилася, оскільки продуктивність праці зросла на 906% і склала у 2022 році 626,9 тис грн. на особу.

Таким чином підприємство забезпечене основними засобами в достатній мірі, одна показник фондівдачі зменшився. Отже, слід знаходити шляхи підвищення ефективності використання основних фондів.

В наступній таблиці здійснимо аналіз динаміки руху та якісного складу основних засобів лісгоспу.

Таблиця 2.9 - Показники руху і якісного складу основних засобів

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022р. від 2020р.	
				натуральних одиниць	%
Первісна вартість основних виробничих фондів на початок року, тис. грн.	22695	25176	36789	+14094	162,1
Надійшло ОВФ за рік, тис. грн.	2693	11887	4662	1969	173,1
Вибуло ОВФ за рік, тис. грн.	212	274	1856	1644	875,5
Первісна вартість основних виробничих фондів на кінець року, тис. грн.	25176	36789	39398	14222	156,5
Нараховано зносу на кінець року, тис. грн.	15382	18037	19073	30691	124,0
Коефіцієнт надходження	0,11	0,32	0,12	+0,01	109,1
Коефіцієнт вибуття	0,01	0,01	0,05	+0,04	500,0
Коефіцієнт приросту	0,11	0,46	0,08	-0,3	72,7
Коефіцієнт оновлення	0,11	0,31	0,12	+0,01	109,1
Коефіцієнт зношення	0,61	0,49	0,48	-0,13	78,7
Коефіцієнт придатності	0,39	0,51	0,52	0,13	133,3
Питома вага активної частини,%	67,8	70,0	74,0	6,2 п.п.	-

Джерело: розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.9 свідчать, що первісна вартість на початок року зросла на 62,1%, а первісна вартість на кінець періоду теж зросла, однак дещо меншими темпами - 56,5%. Відповідно, коефіцієнт приросту основних засобів зменшився на 27,3%. Причиною стало те, що вартість засобів, які надійшли, збільшилася значно меншими темпами, ніж вартість засобів, що вибули. Відповідно, коефіцієнт вибуття перевищував коефіцієнт надходження у 2022 році. Слід відмітити, що у 2021 році відбулося значне оновлення основних засобів. Нових засобів надійшло на суму 11886 тис грн.,

відповідно коефіцієнт надходження в цьому році становив 0,32, а коефіцієнт приросту 0,46. Однак у 2022 році відбулося значне їх виведення з експлуатації. Таким чином, відбувався значний рух основних засобів, який призвів до деякого покращення стану основних засобів. Так, коефіцієнт зносу зменшився з 0,61 до 0,48, а коефіцієнт придатності зріс, відповідно з 0,39 до 0,52. Однак, все рівно рівень зносу залишається досить високим – майже половина вартості основних засобів вже зношена, що свідчить про те, що вони не в гарному технічному стані і потребують заміни старих на нові.

Питома вага активних засобів зростає 67,8% до 74,0%. Така висока частка активних фондів є цілком нормальним явищем для виробничого підприємства. Адже лісгосп потребує багато устаткування для догляду за лісом, здійснення рубок та оброблення деревини. Таким чином ДП «Лебединське лісове господарство» в цілому забезпечене основними засобами, однак технічний стан їх потребує покращення. Далі наведена характеристика машин і механізмів лісгоспу.

Таблиця 2.10 - Технічне забезпечення лісгоспу

Найменування машин і механізмів	Загальна кількість, шт.	Потребує капітального ремонту	Підлягає списанню
1. Транспортні засоби:			
- автомобілі	45	16	31
в тому числі лісовозні	9	3	1
- автобуси	2	1	-
- автокрани	1	-	-
- трактори:	26	7	2
а) колісні	24	7	2
б) гусеничні	2	-	-
2. Лісгосподарські машини			
- спецмашини	2	1	-
- крани КБ 100	3	1	-
- лісопогрузчик	1	-	-
- пилорами РК-1	4	2	1
- пилорами Р-63	18	9	8
- лісопосадочна машина	3	1	-
- імпорфтне обладнання	5	2	1
- бензопили	47	12	6
- древолази	2	1	1
3. Ремонтне обладнання	2	-	-

Джерело: складено автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.10 свідчать, що ДП «Лебединське лісове господарство» кількісно забезпечене всіма необхідними машинами, механізмами, тракторами та автомобілями. Однак, їх технічний стан незадовільний. Так, з 46 автомобілів, третя частина потребує капітального ремонту, з 26 тракторів 7 потребують капітального ремонту, з чотирьох пилорам – дві потребують капітального ремонту, а одна підлягає списанню, з 47 бензопил 12 потребують ремонту, а 6 підлягають списанню.

Таким чином, склад основних засобів, хоч дещо і оновився, як ми бачили в попередній таблиці, однак цього було недостатньо для покращення технічного стану основних засобів в цілому.

Одним з важливих структурних підрозділів лісгоспу є нижній склад – це місце, де здійснюється первинна обробка та часткова переробка деревини та нетривале її зберігання. Проаналізуємо забезпеченість основними засобами цього підрозділу.

Таблиця 2.11 - Забезпеченість та стан технічних основних засобів нижнього складу лісгоспу

Найменування машин і механізмів	Загальна кількість, шт.	Потребує капітального ремонту	Підлягає списанню
Пилорами Р63	10	6	3
Спецмашини	1	-	-
Крани КБ 100	2	1	-
Імпортне обладнання	2	2	1
Ремонтне обладнання	1	-	-

Джерело: складено автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.11 свідчать, що технічний стан основних засобів нижнього складу незадовільний. Так, з 10 пилорам Р63 потребують ремонту 6, а повному списанню – 3. Один з двох, тобто 50%, кранів потребує капітального ремонту. Таким чином, лісгоспу слід негайно провести оновлення технічних засобів нижнього складу.

Окрім активної частини основних фондів лісгосп має ще й пасивні фонди, склад яких представлено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Склад основних не виробничих фондів лісгоспу

Найменування будівель та споруд	Є в наявності		Потребує капітального ремонту	Потребує поточного ремонту
	Кількість	Площа, м ²		
1. Виробничо-адміністративні будівлі				
- контора держлісгоспу	1	149,6	-	1
- контори лісництв	6	603,0	2	4
- кордон	4	680	-	2
- шишкосушилка	1	479	-	-
- насіннесховище	1	108	1	-
- намет для лісгосподарських машин	4	3500	-	4
- стайня	5	341	3	2
- складські приміщення	5	811	-	3
- котельня	1	113	-	1
2. Житлові будинки	6	1357	-	4
3. Культурно-побутові будівлі	1	1105	-	1

Джерело: складено автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.12 свідчать, що лісгосп має у розпорядженні достатню кількість не виробничих фондів, однак їх технічний стан теж незадовільний. Так, наприклад, з 6 контор лісництв 2 потребують капітального ремонту, 4 – поточного. З п'яти складських приміщень три потребує поточного ремонту.

Відмітимо, що склад, контори та стайні, звичайно потрібні для діяльності лісгоспу, однак ще більш важливе значення для господарської діяльності лісгоспу, ніж контори, мають шишкосушилка, насіннесховище та намет для сільськогосподарських машин. Дані таблиці свідчать, що шишкосушилка знаходиться в нормальному технічному стані і не потребує ремонту, а насіннесховище та намет для лісгосподарських машин потребують капітального ремонту.

Таким чином, ДП «Лебединське лісове господарство» слід шукати напрями для підвищення ефективності використання потенціалу основних засобів.

Наступною важливою складовою виробничого потенціалу підприємства лісгосподарської діяльності є оборотні засоби, склад та структуру яких представлено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 - Склад і структура оборотних засобів лісгоспу станом на кінець року

Стаття активу балансу	2020 р.		2021 р.		2022р.		Відношення, 2022р. до 2020 р., %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	
Запаси	6346	34,4	8447	32,8	12392	49,3	195,3
виробничі запаси	3122	17,0	4502	17,5	5404	21,5	173,1
незавершене виробництво	1595	8,7	692	2,7	3002	12,0	188,2
готова продукція	1629	8,8	3253	12,6	3986	15,9	244,7
Поточні біологічні активи	21	0,1	20	0,0	20	0,0	95,2
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги	2179	11,8	1741	6,8	725	2,9	33,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками:							
за виданими авансами	133	0,7	1665	6,5	11092	44,2	8339,8
з бюджетом	38	0,2	-	-	1	0,0	2,6
у тому числі з податку на прибуток	38	0,2	-	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	311	1,7	93	0,4	-	-	-
Гроші і їх еквіваленти	9360	50,8	13736	53,3	740	2,9	7,9
рахунки в банках	9360	50,8	13736	53,3	740	2,9	7,9
Витрати майбутніх періодів	36	0,2	47	0,2	-	-	-
Інші оборотні активи	-	-	-	-	134	0,5	-
Разом	18424	100	25749	100	25104	100	136,3

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.13 свідчать, що вартість оборотних засобів зросла на 36,3% і склала у 2022 році 25104 тис грн. Це сталося через збільшення вартості запасів на 95% та збільшення дебіторської заборгованості за виданими авансами у 83 рази. Зростання вартості запасів – це нормально для виробничого підприємства. А зростання дебіторської заборгованості свідчить, що підприємству невчасно надходять кошти від контрагентів, що погіршує забезпеченість поточними обіговими коштами.

В структурі оборотних засобів найбільша питома вага, понад 50%, у 2020-2021 роках припадала на гроші та їх еквіваленти, а саме на рахунки у банках. У 2022 році частка грошей зменшилася до 2,9% через те, що кошти були витрачені виробничі потреби. Частка запасів зросла з 34,4% до 49,9%, що є нормальним, як ми вже відмітили. А зростання частки дебіторської заборгованості за виданими авансами з 0,7% до 44,2% - це загрозливе явище.

Таким чином, лісгоспу слід шукати більш надійних партнерів для зменшення дебіторської заборгованості.

Далі проаналізуємо економічну ефективність використання оборотних засобів лісгоспу.

Таблиця 2.14 - Показники економічної ефективності використання оборотних засобів

Показники	2020 р.	2021 р.	2022р.	Відхилення (+,-) 2022р. від 2020р.	
				натуральних одиниць	%
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	17630	22087	25427	+7797	144,2
Доход від реалізації продукції, тис. грн.	76623	119300	113472	+36849	148,1
Коефіцієнт оборотності	4,3	5,4	4,5	+0,2	104,6
Коефіцієнт закріплення, грн.	0,23	0,19	0,22	-0,01	95,6
Тривалість 1 обороту, днів	83,7	66,7	80,0	-3,7	95,6
Рентабельність, %	1,6	16,8	60,4	+58,8п.п.	-
Сума вивільнених (дод. залучених) оборотних засобів, тис. грн.	-	-3618,2	+4192,2	х	х

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.14 свідчать, що дохід від реалізації зріс дещо вищими темпами, ніж середньорічна вартість оборотних засобів. Це призвело до невеликого збільшення коефіцієнту оборотності з 4,3 до 4,5 оборотів. Тривалість обороту зменшилася на 3,7дні. Рівень рентабельності значно підвищився на 58,8 п.п. і склав у 2022 році 60,4%. Це свідчить про значне підвищення ефективності використання оборотних коштів у 2022 році

порівняно з 2020 роком. При цьому зросла потреба в оборотних коштах на 4192 тис грн. порівняно з 2021 роком.

Таким чином, ефективність використання оборотних засобів в лісгоспі за аналізований період зросла.

2.4 Аналіз ефективності використання кадрової складової та виробничого потенціалу в цілому

Кадрова складова є важливою частиною виробничого потенціалу будь-якого, в тому числі й лісогосподарського підприємства. Саме завдяки кадровій складовій всі ніш складові починають діяти та давати результат. Без кадрової складової всі інші ресурси – мертві. Отже, аналіз використання кадрової складової є важливим етапом аналізу використання виробничого потенціалу підприємства.

В наступній таблиці представлено динаміку рух персоналу лісгоспу.

Таблиця 2.15 - Динаміка руху персоналу лісгоспу

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022р. від 2020р. (+;-)
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	233	190	181	77,7
Прийнято працівників, осіб	9	3	7	77,7
Вибуло працівників, осіб	52	12	4	7,7
з них із причини змін в організації виробництва і праці	24	3	-	-
з причини плинності кадрів (за власним бажанням, за угодою сторін, порушення трудової дисципліни)	28	9	4	14,3
Коефіцієнт обороту щодо прийому	0,04	0,02	0,04	100,0
Коефіцієнт обороту щодо вибуття	0,22	0,06	0,02	9,1
Коефіцієнт плинності кадрів	0,12	0,05	0,02	16,7

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.15 свідчать, що середньооблікова кількість штатних працівників зменшилася за аналізований період на 22,3% і склала у 2022 році

181 особу. Особливо чутливим скорочення чисельності було у 2020 році, в якому було звільнено 52 особи, що становить 22%, а прийнято 9 осіб або 4%. Із загального числа звільнених працівників 24 було звільнено з причини реорганізації виробництва і 28 – з за власним бажанням. Коефіцієнт плинності кадрів становив 12%. У 2021 році тенденція до звільнення уповільнилася, про що свідчить коефіцієнт обороту з вибуття, який зменшився з 0,22 до 0,06, а в 2022 році він скоротився до 0,02. У 2022 році звільнялися працівники лише за власним бажанням. Таким чином, після значного скорочення штатів, обумовленого змінами в організації виробництва, чисельність працівників стабілізувалася.

Далі проаналізуємо ефективність використання персоналу лісгоспу

Таблиця 2.16 - Динаміка продуктивності праці та заробітної плати персоналу Товариства

Показники	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. у % до 2020р.
Середньооблікова кількість працівників підприємства, осіб	233	190	181	77,7
Відпрацьовано 1 робітником днів за рік, днів	224	228	226	100,9
Коефіцієнт використання робочого часу	1,0	10,2	1,01	101,0
Вироблено вартості реалізованої продукції на 1-го середньооблікового працівника, тис. грн.	328,9	627,9	626,9	190,6
Отримано вартості реалізованої продукції на 1 грн фонду оплати праці, грн	2,7	2,7	2,5	92,6
Середньорічна заробітна плата 1 працівника, тис грн.	120,6	235,7	248,8	206,0
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	10493	19643	20729	197,6
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника в Україні, грн за місяць ¹	11591	14014	14847	128,0

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Примітка: Джерело: ¹ [15].

Дані таблиці 2.16 свідчать, що кількість відпрацьованих днів одним працівником майже не змінилася і коефіцієнт використання робочого часу теж залишився майже без змін і дорівнював 1,0, що свідчить про повне використання робочого часу. Вартість виробленої продукції або

продуктивність праці зросла на 90,6% і склала у 2022 році 626,9 тис грн. на особу. Причиною стало зростання виручки від реалізації при одночасному скороченні чисельності працівників. Однак, ефективність використання фонду оплати праці, незважаючи на значне зростання виручки, зменшилася на 7,4% і склала 2,5 грн виручки на одну грн. фонду оплати праці. Причиною цього стало значне зростання середньомісячної та середньорічної заробітної плати, яка зросла за три роки на у 2,0 рази.

Відмітимо, що заробітна плата по лісгоспу в 2021-2022 р. перевищувала середню по Україні. Отже, працівники добре вмотивовані. А причиною зменшення ефективності фонду оплати є недостатній вихід вартості реалізованої продукції. Таким чином, лісгоспу для подальшого підвищення продуктивності праці та підвищення ефективності фонду оплати праці слід знаходити напрями для збільшення виручки, що є можливим при удосконаленні виробництва та оновленні потенціалу основних засобів.

Заключним етапом ефективності використання виробничого потенціалу є аналіз економічних показників діяльності лісгоспу.

Таблиця 2.17 – Динаміка обсягу виробництва продукції, м³

Показники	2020 р.		2021 р.		2022р.		Відношення, 2022р. до 2020 р., %
	м ³	%	м ³	%	м ³	%	
Заготовлено ліквідної деревини,	69761	100	74892	100	71900	100	103,1
в т.ч. від рубок головного користування	53235	76,3	56736	75,8	54637	76,0	102,6
Перероблено деревини у власних цехах переробки	10997	15,8	14769	19,7	13785	19,2	125,3

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.17 свідчать, що обсяг заготовленої ліквідної деревини зріс на 3,1% і склав 71900 м³. Причиною стало збільшення рубок з метою збільшення реалізації. Відмітимо, що обсяг заготівлі становить 1% від загальних запасів деревини, які становлять 6889 тис м³ (див. табл.2.6), отже

рубки, хоч і збільшилися, але загрози для знищення лісу не мають. Із загального обсягу заготовленої деревини 76% отримано від рубок головного користування., що є цілком нормальним.

Обсяг переробленої деревини у власних цехах переробки збільшився на 25,3% по причині збільшення обсягу заготівлі, однак частка переробленої деревини становить всього 15-19% від заготовленої. Тобто лише незначна частина деревини переробляється на готову продукцію, а решта продається як сировина, що зменшує доходи підприємства. Таким чином, для збільшення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу слід розширити переробку деревини на готову продукцію.

Далі проаналізуємо фінансові результати діяльності лісгоспу.

Таблиця 2.18 - Фінансові результати використання виробничого потенціалу лісгоспу

Показники	2020 р.	2021 р.	2022р.	Відхилення 2022 р. від 2020р, (+,-)
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	76623	119300	113472	148,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	58011	70718	67645	116,6
Валовий прибуток	18612	48582	45827	246,2
<i>Рівень рентабельності виробництва, %</i>	32,1	68,7	67,7	+35,6 п.п.
Інші операційні доходи	1976	3308	3470	175,6
Адміністративні витрати	6514	8563	7656	117,5
Витрати на збут	6295	6524	5912	93,9
Інші операційні витрати	7445	32446	16880	226,7
Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)	334	4357	18849	56 раз
<i>Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності, %</i>	0,4	3,7	19,2	+18,8 п.п.
Інші фінансові доходи	1	2	2	200,0
Інші доходи	43	182	398	9,3 рази
Інші витрати	38	24	228	6 раз
Фінансовий результат до оподаткування (збиток)	340	4517	19021	56 раз
Витрати (дохід) з податку на прибуток	65	815	3651	56 раз
Чистий фінансовий результат (збиток)	275	3702	15370	56 раз
<i>Рівень рентабельності підприємства, %</i>	0,4	3,1	15,1	+14,7 п.п.

Джерело: Розраховано автором за даними звітності ДП «Лебединське лісове господарство»

Дані таблиці 2.18 свідчать, що загальний дохід від реалізації продукції зріс на 48%, що є вищим, ніж темп росту собівартості. Ці тенденції призвели до значного зростання валового прибутку, який зріс у 2,46 рази. Відповідно рівень рентабельності виробництва зріс на 35,6 процентних пункти і склав у 2022 році 67,7%.

У 2021 році лісгосп мав великі інші адміністративні витрати 32446 тис грн. Відповідно, незважаючи на найбільшу виручку та найбільший валовий прибуток в цьому році, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування та чистий прибуток мали невеликі значення. Рівень рентабельності склав у 2021 році 3,1%, тобто підприємство працювало майже на межі беззбитковості. У 2022 році, навпаки, інші операційні витрати вполовину зменшилися, відповідно всі фінансові результати зросли. Чистий прибуток склав 15370 тис грн., а рівень рентабельності 15,1%. Отже, підприємство прибуткове, однак надприбутків не отримує, як і всі державні лісгоспи в Україні.

Таким чином, ДП «Лебединське лісове господарство» має досить потужний виробничий потенціал, однак для збільшення ефективності його використання лісгоспу слід здійснити оновлення обладнання та розширити переробку деревини на власних потужностях з метою виробництва не сировини, а готової продукції з більшим вмістом доданої вартості.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДП «ЛЕБЕДИНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Оцінка виробничого потенціалу лісгоспу з використанням методу SWOT-аналізу

Виробничий потенціал ДП «Лебединське лісове господарство» представлений такими важливими складовими, як природний потенціал лісових насаджень, потенціал основних засобів, потенціал оборотних засобів, кадровий потенціал.

Всіма вказаними складовими лісгосп забезпечений в достатній мірі. Проведений економічний аналіз використання виробничого потенціалу показав, що лісові насадження збалансовані за площею, віком і запасами деревини. В структура лісових насаджень лісгоспу за основними групами порід дерев та їх запасами найбільшу питому вагу займають насадження хвойних порід дерев. Планові рубки та лісовпорядкування відбувається згідно встановлених графіків і забезпечує відновлення лісу та високу якість насаджень.

Середньорічна вартість основних засобів, фондоозброєність та продуктивність праці зросла, однак фондовіддача зменшилася. Відбулося незначне оновлення та вибуття основних засобів, однак рівень зносу залишається досить значним, а рівень придатності, відповідно, низьким, що є загрузлим для безперебійної роботи лісгоспу. Значна кількість обладнання, особливо пилорами у нижньому цеху є майже повністю зношеними, але продовжують використовуватися, що призводить до частих поломок та простоїв. В результаті чого збільшуються витрати на ремонт та собівартість

продукції, а продуктивність праці та продуктивність роботи обладнання зменшується, що й призвело до зменшення фондівіддачі.

Основними невиробничими фондами лісгосп забезпечений також в достатній мірі. Однак, частина з них, зокрема стайні, насіннєсховище та контори потребують поточного або, навіть, капітального ремонту.

В структурі оборотних засобів значну питому вагу займає дебіторська заборгованість за виданими авансами, що відволікає фінансові ресурси з обороту та обумовлює їх нестачу.

По кадровому потенціалу відбулося значне скорочення персоналу у 2020 році, потім чисельність стабілізувалася. Персонал підприємства використовується ефективно. Продуктивність праці зросла, однак ефективність використання фонду оплати праці зменшилася через те, що середня заробітна плата одного працівника зросла швидшими темпами, ніж обсяг виробництва. Середня по лісгоспу заробітна плата знаходиться на рівні із середньою заробітною платою по Україні. Отже, працівники гарно вмотивовані до підвищення продуктивності праці.

Обсяг заготівлі деревини зріс. Три чверті деревини заготовлено від рубок головного користування, тобто рубки здійснюються по плану, відповідно не відбувається надмірного вирубування лісових насаджень. Однак частка переробки деревини на власних виробничих потужностях становить незначну питому вагу. Причиною є застаріле обладнання в нижньому цеху та орієнтація підприємства на експорт круглого лісу у вигляді сировини. Що зменшує можливості підприємства в отриманні високих доходів, адже продукція переробки містить більше доданої вартості та здатна генерувати більший обсяг доходу. Рівень рентабельності господарської діяльності поступово зростає і є на середньому для лісгосподарських підприємств рівні.

З використанням результатів економічного аналізу та із застосуванням методу SWOT-аналізу проведемо оцінку виробничого потенціалу ДП «Лебединське лісове господарство».

Таблиця 3.1 - SWOT-аналіз виробничого потенціалу лісгоспу

S (сили)	W (слабкості)
Значний природний потенціал лісових насаджень. Значні площі насаджень та значні запаси деревини; Збалансованість лісових насаджень за віком, площею і запасами деревини; В структурі лісових за основними групами порід дерев та їх запасами найбільшу питому вагу займають насадження хвойних порід дерев, які відносно швидко ростуть та користуються попитом. Планові рубки та лісовпорядкування відбувається згідно встановлених графіків, забезпечує відновлення лісу та збереження екологічної функції лісу. Достатня кількість кваліфікованих працівників з високим рівнем мотивації праці. Близькість до залізничної колії. Рівень рентабельності на середньому, і навіть вищому, ніж в середньому по Україні рівні.	Дуже довгий період вирощування лісових насаджень. Застаріле обладнання, особливо у нижньому цеху. Високий рівень зносу обладнання. Недосконала структура оборотних засобів: наявність дебіторської заборгованості. Відсутність переробки на власних потужностях і продаж круглого лісу на експорт у вигляді сировини з низьким вмістом доданої вартості
O (можливості)	T (загрози)
Зростання попиту на деревину через енергетичну кризу. Зростання попиту на екосистемні послуги. Впровадження заборони на експорт круглого лісу сприятиме розвитку потенціалу переробної підгалузі. Пошук Лебединською територіальною громадою можливостей для розвитку, відповідно при співпраці з нею лісгосп може отримати підтримку для стабілізаційних змін.	Невизначеність з напрямками реформування лісового господарства на державному рівні та відсутність затвердженої концепції розвитку лісової галузі. Відсутність сформованої на національному рівні методики оцінки та порядку збору оплати за екосистемні послуги лісгосподарських підприємств, що знецінює вказану вагому складову природного потенціалу підприємства. Відсутність належного рівня контролю за користувачами продукції побічного лісокористування, що зменшує дохідність лісгосподарського підприємства. Зубожіння населення спричиняє незаконні рубки та крадіжки деревини на території лісгоспу: Пожежі.

Джерело: розроблено автором.

Представлені в таблиці 3.1 результати SWOT-аналізу виробничого потенціалу лісгоспу свідчать, що підприємство має досить багато сильних сторін. В першу чергу сильною стороною підприємств є наявність потужного

природного потенціалу лісу, зокрема: великих площ лісових насаджень, збалансованих за віком, площами, групами деревних насаджень та запасами деревини. Планові рубки та заходи по догляду за лісом здійснюються відповідно з графіками і забезпечують збереження та необхідні темпи відновлення деревини. Забезпеченість підприємства кваліфікованими вмотивованими працівниками та досягнутий рівень рентабельності.

До слабких сторін відноситься тривалій період зростання лісових насаджень, однак вплинути на це підприємство не в змозі. Іншими слабкими сторонами, які можуть бути перетворені на резерви розвитку є застаріле обладнання, особливо у нижньому цеху, а також відсутність потужностей для власної переробки деревини та виготовлення виробів з неї.

До можливостей можна віднести: зростання попиту населення на паливну деревину через енергетичну кризу, що забезпечує підприємству грошові надходження. Якщо на державному рівні буде введена заборона експорт круглого лісу, то лісогосподарські підприємства мають власними силами переробляти деревину та виготовляти необхідну продукцію, що при належному інвестуванні є значним резервом розвитку лісогосподарського підприємства. Також в Україні починає формуватися попит на зелений туризм та екосистемні послуги, надання яких при співпраці з місцевою територіальною громадою може забезпечити лісгосп.

Основними загрозами для лісгоспу є відсутність державної політики щодо розвитку лісової галузі, що сприяє надмірним обсягам експорту круглого лісу. Відсутність затвердженої методики щодо визначення плати за надання екосистемних послуг. А також можливі незаконні рубки внаслідок зuboжіння населення.

Таким чином, маючи потужний природний потенціал лісу та належну забезпеченість трудовими ресурсами, значні кардинальні зміни в структурі лісових насаджень та догляді за лісом недоцільні. Також і по персоналу, яким підприємство забезпечене в достатній мірі і персонал високої якості та рівня кваліфікації.

Співставивши сильні та слабкі сторони з можливостями та загрозами для лігоспу пропонуємо наступні напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу:

- значне оновлення та модернізація обладнання нижнього та переробного цеху;
- розширення потужностей з переробки деревини на власних виробничих потужностях, освоєння виробництва меблів, будівельних матеріалів, виробів народного промислу тощо;
- розширення асортименту лісопереробної продукції;
- впровадження заходів з охорони лісів та недопущення несанкціонованих рубок;
- формування стратегії, орієнтованої на надання екосистемних послуг.

Впровадження цих заходів лігоспом сприятиме підвищенню ефективності використання виробничого потенціалу.

3.2. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лігоспу

Лісове господарство забезпечує сировиною лісопереробну промисловість, зокрема власні переробні цехи лісогосподарських підприємств та окремих лісопереробних підприємств. Власним переробним цехам лігоспів передається лісосічний фонд для обробки, а окремим лісопереробним підприємствам передається ще й ділова деревина для виробництва готових виробів з неї. Якість заготовленої деревини зокрема та розвиток лісового господарства в цілому значною мірою залежить від рівня промислового освоєння лісів, виду та стану техніки й технології лісозаготівельних робіт.

Заходи з лісовпорядкування, що здійснюються лісовими підприємствами, обумовлюють рівень розвитку підприємства лісової

промисловості, визначають їхню роль в економіці району. В результаті здійснення цих заходів аналізуються обсяги виробництва, потреби у деревині, технічна оснащеність, рівень механізації, можливості залучення техніки для виконання лісогосподарських робіт. Також заходи з лісовпорядкування дозволяють оцінити економіку зони діяльності підприємства, а також визначити, наскільки вона сприятлива для лісового господарства, виявити загрозливі економічні чинники його розвитку. Отже, проект розвитку лісового господарства ДП «Лебединське лісове господарство» має бути узгодженим із конкретними економічними умовами району його розташування та зі стратегією розвитку місцевої територіальної громади.

Одним із заходів лісовпорядкування є здійснення планових рубок, заготовлена деревина з яких надходить у нижній цех лісгоспу, де здійснюється розпилювання круглого лісу. Розпилювання є першою і однією з найважливіших технологічних операцій, що впливають на якість подальшої обробки деревини, на частку виходу корисної продукції та її якість, а також на прибутковість всього процесу з обробки деревини. Отже, дуже важливо, щоб нижній склад був забезпечений новітньою технікою.

Як показав аналіз, стан основних засобів ДП «Лебединський лісгосп» незадовільний, вони мають високий рівень зносу – до 50%, а багато одиниць технічного устаткування потребують капітального ремонту або підлягають списанню. Окрім того, обладнання через свій вік вже є не лише фізично, а й морально застарілим.

Так, в нижньому цеху та переробному цеху головним верстатом для розпилювання колод є традиційна двоповерхова пилорама моделі «Р63» у різних модифікаціях. Звичайно, за багато десятиліть експлуатації працівники дуже добре навчилися її експлуатації. Окрім звичності до використання, ця пилорама має ще й такі переваги, як якість, надійність у роботі, можливість використання недорогих і простих в обслуговуванні пилок. При цьому продуктивність її роботи на досить високому рівні. Однак, враховуючи те, що

ця модель вже є морально застарілою, пилорама значно поступається більш сучасним моделям пилорам. До недоліків слід віднести громіздкість конструкції, складність монтажу та обслуговування, менша продуктивність.

Таким чином, пропонуємо підприємству оновити склад лісопилного обладнання шляхом заміни пилорам застарілої моделі «Р63» на більш сучасні моделі, тобто здійснити кардинальне технічне переозброєння нижнього складу.

Замінити верстати рамного типу, які вже фізично та морально застаріли, пропонуємо сучасними модернізованими стрічковими верстатами. На ринку лісопилного обладнання України дуже популярними серед лісопереробних підприємств є стрічкові верстати словенських фірм MEBOR та WRAVOR. Ці верстати є досить простими для монтажу, легкі в обслуговуванні, забезпечують високу якість розпилу деревини з досить високою продуктивністю. Стримуючими чинниками для придбання цих верстатів є потреба у кваліфікованому персоналі і необхідність ретельної підготовки інструмента.

ДП «Лебединське лісове господарство» забезпечене в достатній мірі кваліфікованими вмотивованими працівниками, отже потреба в них є повністю забезпеченою. Персонал, що працює на підприємстві, зможе забезпечити і ретельну підготовку інструменту.

Проведемо порівняльний аналіз верстатів нижнього складу із словенським обладнанням (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 - Порівняльна технічна характеристика деревообробних верстатів

Показники	Модель верстата		
	Р 63	WRAVOR WRC 1050 AC	MEBOR HTZ-1400
Частка відходів, в % від обсягу деревини	25-30	5-10	5-10
Продуктивність розпилу деревини за зміну, м ³	45-50	50-60	65-80

Джерело: складено автором на основі даних з мережі Internet.

Представлені в таблиці 3.2 технічні характеристики верстатів фірми MEBOR та фірми WRAVOR словенського виробництва свідчать про значну перевагу обох сучасних моделей над застарілою моделлю P63. Їх продуктивність значно вища, а частка відходів значно менша. Так, продуктивність верстату «WRAVOR WRC 1050 AC» є на 12% вищою, а частка витрат у 4рази є меншою, ніж у верстата «P63». Продуктивність верстата «MEBOR HTZ-1400» у 1,5 рази вища, а частка відходів у 4 рази менша, ніж у верстата «P63». Також ці верстати найбільш пристосовані до експлуатації в Україні, відповідають нормам і вимогам європейських стандартів якості, а за більшістю технічних параметрів є кращими, ніж подібні технічні засоби інших виробників. При цьому ціна цих верстатів є відносно доступною для вітчизняних підприємств, порівняно з цінами інших виробників лісопильного обладнання. Так, вартість одного верстату «WRAVOR WRC 1050 AC» складає 2300000 грн., вартість одного верстату «MEBOR HTZ-1400» становить 1300000 грн.

Порівнюючи між собою технічні характеристики двох моделей верстатів словенського виробництва, відмітимо, що вони є приблизно рівноцінними. Частка відходів однакова, але продуктивність верстату «MEBOR HTZ-1400» дещо вища, ніж продуктивність верстату «WRAVOR WRC 1050 AC». При цьому верстати фірми MEBOR мають дещо вищу технічну оснащеність, а ціна їх нижча, ніж WRAVOR. Сьогодні в Україні вже досить багато верстатів фірми MEBOR різних моделей уже працюють і вони добре себе проявили в експлуатації. Важливим моментом є те, що в Україні є також дистриб'юторська мережа та сервісна служба верстатів MEBOR та WRAVOR, що дозволяє оперативно та якісно вирішити будь-яку проблему, що виникає у користувача.

Пропонуємо лісгоспу обрати пилораму «MEBOR HTZ-1400», оскільки її продуктивність на 30% вища, а ціна майже вдвічі дешевша, ніж пилорама «WRAVOR WRC 1050 AC».

Аналіз показав, що в нижньому цеху лісгоспі використовується 10 пилорам, 6 з яких потребує капітального ремонту, а три – підлягають списанню, але продовжують використовуватися. Пропонуємо лісгоспу замінити всі 10 пилорам, оскільки, навіть, та що знаходиться в задовільному технічному стані вже є морально застарілою. Таким чином загальна потреба в коштах на придбання нових 10-ти пилорам «MEBOR HTZ-1400» складе 13000000 грн. Однак, враховуючи те, що продуктивність верстату «MEBOR HTZ-1400» у 1,5% рази вища, ніж пилорами Р-63, а обсяг заготовленої деревини за останні три роки зростав всього на 3-7%, то потреба у пилорамах є меншою, ніж 10. При такій різниці у продуктивності пилорам потреба в пилорамах нової моделі складе 7 одиниць. Але, враховуючи постійне зростання попиту на деревину, то закладаємо в розрахунок проектну потребу в пилорамах 8 одиниць. Таким чином, загальна потреба у коштах на придбання нових пилорам складе 10400000 грн.

Чистий прибуток за 2022 рік становив 15,4 млн грн. Враховуючи те, що підприємство має ще й інші напрями використання прибутку, то за один рік замінити всі пилорами лісгосп не зможе. Пропонуємо лісгоспу оновлювати парк пилорам поступово - по дві пилорами за рік. Таким чином, за 4 роки лісгосп зможе повністю їх оновити. Сума коштів на придбання пилорам на кожен рік становитиме 2600000 грн, виділити які лісгосп зможе з власного чистого прибутку.

Крім зміцнення потенціалу основних засобів слід знаходити напрями для підвищення ефективності використання й інших складових виробничого потенціалу лісгоспу.

Для зміцнення природного потенціалу лісу, як складової виробничого потенціалу лісгоспу, такими напрямками є інноваційні підходи лісокористування, які передбачають цільове прозоре використання лісів, охорону їх від хвороб, шкідників та пожеж, а також підвищення їх ефективності та посилення екологозахисних функцій. Досягнути цього можна за рахунок:

- активного впровадження ефективних сучасних технологій лісорозведення та лісокористування, починаючи від посіву лісів аж до проведення лісозаготівель та деревообробки;

- створення автоматизованих систем управління лісовим господарством, лісовпорядкування, інвентаризації та спостереження за станом лісів;

- створення безпечних умов праці працівників лісгоспу;

- здійснення лісового господарства на засадах сталого розвитку.

Пропонуємо для здійснення моніторингу та посилення контролю за станом лісів, процесів лісовпорядкування, заготівлі деревини та створення автоматизованих систем управління придбати безпілотні літальні апарати (дрони). Ці інноваційні апарати, окрім застосування у військових цілях, знайшли своє широке використання і в інших галузях економіки, зокрема в сільському господарстві вже декілька років використовуються дрони для моніторингу полів. В Польщі, Швеції, Фінляндії, Данії та інших країнах дрони активно використовуються і в лісових господарствах. В Україні також лісгоспи починають використовувати ці літальні апарати.

За допомогою дронів можна організувати всі центри відповідальності: виробництво, моніторинг та патрулювання лісів, заготівлю деревини, транспортування продукції, торгівлю деревиною.

Завдяки використанню дронів можна досягти таких результатів:

- посилити контроль за станом лісів;
- підвищити продуктивність лісо насадкової справи;
- вчасно виявляти та запобігати лісовим пожежам, що значно вплине на зменшення втрат та матеріальних витрат;
- виявляти та запобігти незаконним рубкам лісу та крадіжкам деревини;
- скоротити чисельність працівників та зменшити витрати на оплату праці;
- вчасно передавати достовірну інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень;

- з використанням дронів можна розширити спектр екосистемних послуг.

Результати SWOT – аналізу виробничого потенціалу лісгоспу показали, що загрозами для лісгоспу є несанкціоновані рубки та крадіжки деревини на території підприємства, також можливі пожежі. З метою захисту лісових насаджень від незаконних рубок та крадіжок, а також для своєчасного виявлення та запобігання пожежам слід посилити контроль за лісовими насадженнями, працівниками та суб'єктами, які переміщуються територією лісгоспу. Для здійснення контролю пропонуємо лісгоспу придбати безпілотні літальні апарати (дрони).

Можливі ефекти, що лісгосп отримає від придбання безпілотних літальних апаратів зображені на рис.3.1.

Рисунок 3.1 – Види ефектів від використання дронів лісгоспом.

Джерело: складено автором на основі [11] та доповнено автором.

Таким чином, представлена на рис.3.1 інформація щодо видів ефектів та позитивних наслідків від придбання та використання дронів лісгосп свідчить на користь їх придбання.

Пропонуємо придбати 6 безпілотних літальних апаратів для ДП «Лебединське лісове господарство», для кожного лісництва по одному.

Станом на сьогодні на ринку безпілотних літальних апаратів України пропонується широкий вибір дронів різних моделей та різних цінових категорій. Пропонуємо придбати дрони моделі «DJI Mavic 3T Thermal Enerprise».

Характеристики моделі:

- Ємність акумулятора – 5000 mAh;
- Відстань дистанційного керування до 32 км;
- Максимальна висота підйому до 6000 м;
- Швидкість - в середньому 15 м/с;
- Час польоту – до 45 хв;
- Якісні камери та високоточні датчики та ін;
- Огляд території за один політ – 2 км²;
- Має теплову камеру для вимірювання температури та оповіщення про високу температуру.

Дана модель призначена для пожежогасіння, пошуково-рятувальних, інспекційних та нічних операцій.

Таким чином, проаналізувавши технічні характеристики даної моделі дрону, робимо висновок, що для використання у лісгосподарському підприємстві вона цілком підходить. Дає можливість здійснювати дальні польоти до 30 км, обстежувати до 2 км² за один виліт, виявляти та гасити пожежі, здійснювати пошуково-рятувальні інспекційні та нічні операції.

Вартість дрону моделі «DJI Mavic 3T Thermal Enerprise» становить 218500 грн. Відповідно для придбання дронів для шести лісництв загальна потреба у коштах становить 1311000 грн.

Загальна потреба в коштах на перший рік становить 3911000 грн, з них 1311000 на придбання шести дронів, 2600000 грн на придбання двох пилорам моделі «MEBOR HTZ-1400». Враховуючи те, що лісгосп мав у 2022 році чистого прибутку 15370 тис грн., у 2021 році 3702 тис грн., а в 2020 році всього 275 тис грн., то сума 3911000 грн може бути недоступна для підприємства при фінансуванні власними коштами. Тому пропонуємо підприємству взяти кредит в банку для придбання одразу проектної кількості пилорам та дронів. Відповідно сума коштів для придбання 8 пилорам та шести дронів складе 11711000 грн.

Кредит пропонуємо взяти на 4 роки. Процентна ставка за кредит становить 21%.

Кредит буде погашатися рівними частинами протягом чотирьох років. Сума процентів з кожним роком буде зменшуватися, оскільки кредити поступово погашається, а проценти нараховуються лише на непогашену суму боргу.

В таблиці 3.3 наведено розрахунок кредитних платежів.

Таблиця 3.3 – Розрахунок сум виплати за кредит

Сума кредиту, грн.	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік
11711000				
Тіло кредиту	2927750	2927750	2927750	2927750
Проценти	2459310	1844483	1229655	614827
Всього	5387060	4772233	4157405	3542577

Джерело: Розраховано автором.

Як свідчать дані таблиці 3.3, за чотири роки лісгосп повністю розрахується з кредитом. Сума сплачених процентів складе 6148275 грн. Звичайно, сума переплати немаленька, однак використання кредитних коштів покриє потребу підприємства у фінансових ресурсах для придбання всього необхідного обладнання одразу, що дасть можливість повністю оновити склад верстатів для обробки деревини в нижньому складі. Також для покриття витрат по кредиту в кожному році у лісгоспу буде достатньо

власних коштів, оскільки середній чистий прибуток за рік в аналізованому періоді становив 6449 тис грн., чого достатньо для покриття кредитних платежів навіть у першому році, в якому сума кредитного платежу найбільша і становить 5,4 млн грн.

Аналіз показав, що слабким місцем використання потенціалу оборотних засобів є наявність дебіторської заборгованості. Для її ліквідації підприємству слід більш ретельно підбирати контрагентів, які повинні бути надійними і забезпечувати вчасний розрахунок за придбані товари та послуги, а постачальники мають вчасно постачати необхідні матеріали.

Таким чином запропоновані напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу лісгоспу, а саме: оновлення парку пилорам, придбання безпілотних літальних апаратів, ліквідація дебіторської заборгованості є доцільними для підприємства, оскільки забезпечують отримання чотирьох ефектів: економічного, соціального, екологічного та управлінського.

3.3 Прогноз доходів та витрат лісгоспу з урахуванням запропонованих заходів

На впровадження запропонованих заходів, звичайно, потрібні витрати фінансових ресурсів, як початкових для придбання запропонованого обладнання, так і поточних, пов'язаних з експлуатацією вказаного обладнання у виробничому процесу лісгосподарської діяльності.

Початкові, або інвестиційні, витрати нами обраховані в попередньому підрозділі. Загальна сума інвестицій для придбання 8 пилорам та шести дронів складе 11711000 грн, в тому числі 10400000 грн для придбання пилорам, 1311000 грн для придбання дронів.

Власних коштів для здійснення цієї інвестиції у лісгоспу може не вистачити, тому було запропоновано взяти кредит на чотири роки. В цьому

випадку власних коштів для покриття кредиту та процентів за нього підприємство матиме достатньо.

В даному підрозділі слід спрогнозувати суму поточних витрат, які лісгосп буде нести при експлуатації нових пилорам та дронів. До цих витрат відносяться витрати на оплату праці, матеріальні витрати, амортизація.

Спочатку визначаємо витрати на оплату праці з відрахуваннями. Спрогнозуємо чисельність працівників на перспективу.

Враховуючи те, що продуктивність верстату «MEBOR HTZ-1400» становить 65-80 м³/зміну, а продуктивність верстату «Р-63» становить 45-50 м³/зміну, тобто продуктивність нового верстату на 44% вища, ніж старого, то при такій різниці у продуктивності пилорам потреба в пилорамах нової моделі складе 7 одиниць. Однак, враховуючи постійне зростання попиту на деревину, то закладаємо в розрахунок проектну потребу в пилорамах 8 одиниць. В 2022 році фактична чисельність працівників становила 181 особу в цілому по лісгоспу. При скороченні кількості пилорам на 2 одиниці, відповідно вивільняється два працівника. Таким чином, лісгосп матиме економію по заробітній платі та нарахуваннях на неї. Фактичні середньорічна заробітна плата одного працівника по лісгоспу у 2022 році становила 248800 грн. Сума нарахувань, відповідно становила 45560 грн. на одного працівника. Отже, при скороченні чисельності працівників на 2 особи економія заробітної плати з нарахуваннями становитиме 587920 грн. на рік.

Наступна наша пропозиція по придбанню дронів передбачає також скорочення працівників. Оскільки тепер моніторинг та патрулювання лісів в лісництвах буде здійснюватися автоматично. Проектна потреба у дронах становила 6 одиниць – на кожне лісництво по одному. Відповідно можна вивільнити по одному працівнику – всього по лісгоспу 6 осіб. Однак, враховуючи те, що значне скорочення працівників може позначитися на якості робіт, то пропонуємо скоротити лише штатних одиниці на лісгосп, щоб працівники мали час освоїти управління дронами та бути взаємозамінюваними один одному по лісництвах.

Таким чином, при скороченні чисельності працівників ще на 3 особи, економія по заробітній платі складе 880680 грн.

Отже, при скороченні чисельності працівників загалом на 5 осіб в цілому по лісгоспу, загальна сума економії по заробітній платі з нарахуваннями становитиме 1468600 грн. на рік.

Далі визначаємо витрати по амортизації нового обладнання: пилорам та дронів.

У відповідності до Податкового Кодексу України, мінімально допустимий термін експлуатації для групи 4 «машини та обладнання» становить 5 років. Для цієї групи для електронних обчислювальних машин, маршрутизаторів, модемів та інших інформаційних систем 2 роки.

Для безпілотних літальних апаратів приймаємо термін експлуатації в лісгоспі 5 років, для пилорам 13 років.

Для нарахування амортизації буде використовуватися прямолінійний метод.

Відповідно сума амортизації складе:

для пилорам: $10400000 \text{ грн} / 13 \text{ років} = 800000 \text{ грн.}$

для дронів: $1311000 \text{ грн} / 5 \text{ років} = 262200 \text{ грн.}$

Загальна сума амортизації по пилорам та дронам складе 1062200 грн.

Амортизація по старим пилорамам, які вже відслужили свій термін експлуатації становила 50000 грн. Відповідно остаточна сума амортизації по новим пилорамам за вирахуванням амортизації по старим становитиме 1012200 грн.

Останній вид поточних витрат – це матеріальні витрати. Зокрема на придбання пилок для роботи пилорам та електроенергія.

По пилкам, для роботи нових пилорам їх знадобиться менше, оскільки пилорам менше, однак вони є дещо дорожчими, тому економія на кількості буде нівелюватися додатковими витратами через вищу ціну. Тому не плануємо змін у сумі матеріальних витрат.

Далі визначаємо витрати на електроенергію.

Потреба в електроенергії для моделі «MEBOR HTZ-1400» становить 90 кВт, для моделі «Р-63» - 44,4 кВт. Плануємо, за зміну пилорама у включеному стані перебуває 6 годин, тривалість робочого тижня 5 днів. Кількість робочих тижнів за рік 50. Тариф на електроенергію для корпоративних клієнтів становить 6 грн/кВт-год. Отже, витрати на електроенергію складуть:

нова модель: $90\text{кВт} \cdot 6\text{год.} \cdot 5\text{днів} \cdot 50\text{тижнів} \cdot 8\text{рам} \cdot 6\text{грн/кВт-год} = 6480000 \text{ грн.}$

стара модель: $44,4\text{кВт} \cdot 6\text{год.} \cdot 5\text{днів} \cdot 50\text{тижнів} \cdot 10\text{рам} \cdot 6\text{грн/кВт-год} = 3996000 \text{ грн.}$

Таким чином, виникають додаткові витрати на електроенергію у сумі 2484000 грн.

В таблиці 3.4 представлено розрахунок загальної суми поточних витрат при експлуатації старих та нових пилорам.

Таблиця 3.4 - Розрахунок загальної суми поточних витрат при експлуатації старих та нових пилорам, тис грн.

Статті витрат	2022 рік	Проектний рік
Додаткові витрати на електроенергію	x	+2484,0
Економія заробітної плати з нарахуваннями	x	-1468,6
Додаткова амортизація по новим пилорамам та дронам	x	+1012,2
Собівартість реалізованої продукції	67645,0	69672,6
Приріст собівартості	x	+2027,6
	x	103,0

Джерело: розраховано автором.

Дані таблиці 3.4 свідчать, що собівартість реалізованої продукції зросте на 2027,6 тис грн. або на 3%. Зростання відбудеться через збільшення витрат на електроенергію та амортизацію, частина з яких перекриється економією по заробітній платі.

Наступним етапом спрогнозуємо суму доходів лісгоспу на перспективу.

Проведений аналіз показав, що за три роки спостерігався приріст заготовленої деревини, що в середньому за три роки складав 3,4%. Враховуючи, що останнім часом в Україні зростає попит на деревину, як для експорту, так і для внутрішнього споживача, пропонуємо збільшувати щорічно обсяг заготівлі на 4,5%, що відповідатиме тренду до збільшення попиту і при цьому не спричинятиме зменшення запасів деревини. Відмітимо, що у 2021 році приріст обсяг заготівлі становив 7,4%. Отже, 4,5% є оптимальним темпом приросту обсягу заготівлі деревини.

Наступний резерв збільшення обсягу заготівлі є зменшення частки відходів при використанні нових пилорам. З таблиці 3.2 ми бачили, що частка відходів при використанні старих пилорам становить 25-30%, а при використанні нових пилорам – 5-10%. Отже, кількість відходів зменшиться на 20%, за рахунок чого збільшиться обсяг продукції.

В таблиці 3.5 наведено розрахунок прогнозного обсягу заготівлі деревини та вартості реалізованої продукції на перспективу у порівнянні з 2022 роком. Відмітимо, що ціну за 1 м³ використовуємо на рівні 2022 року, в якому ціна становила 1578,2 грн./ м³, а також, що прогнозний період беремо 4 роки, оскільки вище було запропоновано взяти кредит саме на 4 роки.

Таблиця 3.5 – Проектування обсягу заготівлі деревини та вартості реалізованої продукції

Показники	Роки					2026 р. до 2022 р., %
	2022	2023	2024	2025	2026	
Заготовлено ліквідної деревини, м ³	71900	75136	78517	82050	85742	119,3
Збільшення обсягу за рахунок зменшення частки відходів, м ³	-	13524	14133	14769	15433	-
Всього отримано деревини, м ³	71900	88660	92650	96819	101175	140,7
Вартість реалізованої продукції, тис. грн.	113472	139923	146220	152799	159674	140,7

Джерело: розраховано автором.

Дані таблиці 3.5 свідчать, що в прогностному періоді буде відбуватися поступове збільшення як обсягу заготівлі деревини, так і вартості реалізованої продукції. Так, обсяг заготовленої деревини зростатиме щорічно на 4,5%, що в цілому за період складе 19,3%. Також обсяг зростатиме за рахунок зменшення відходів при обробці деревини на нових пилорамах. В цілому обсяг продукції під впливом двох чинників зросте на 40,7% і складе в останньому прогностному році 101175 м³, що у вартісному вираженні становитиме 159674 тис грн.

Наступним етапом визначаємо суму прибутку лісгоспу на перспективу з урахуванням запропонованих заходів.

Таблиця 3.6 - Фінансові результати використання виробничого потенціалу лісгоспу на перспективу

Показники	2022р.	2023	2024	2025	2026	Відношення 2026 р. до 2022р, (%)
Чистий дохід від реалізації продукції	113472	139923	146220	152799	159674	140,7
Собівартість реалізованої продукції	67645	69673	72808	78517	82050	121,3
Валовий прибуток	45827	70250	73412	74282	77624	169,4
<i>Рівень рентабельності виробництва, %</i>	67,7	100,8	100,8	94,6	94,6	+26,9 п.п.
Інші операційні доходи	3470	3470	3470	3470	3470	-
Адміністративні витрати	7656	7656	7656	7656	7656	-
Витрати на збут	5912	7200	7600	7940	8300	140,3
Інші операційні витрати	16880	16880	16880	16880	16880	-
Фінансовий результат від операційної діяльності	18849	41984	44746	45276	48258	256,0
<i>Рівень рентабельності операційної діяльності, %</i>	19,2	41,4	42,6	40,8	42,0	+22,8 п.п.
Інші фінансові доходи	2	2	2	2	2	-
Фінансові витрати	-	5387	4772	4157	3543	-
Інші доходи	398	398	398	398	398	-
Інші витрати	228	228	228	228	228	-
Фінансовий результат до оподаткування	19021	36769	40146	41291	44887	236,0
Витрати з податку на прибуток	3651	7057	7705	7925	8615	236,0
Чистий фінансовий результат	15370	29712	32441	33366	36272	236,0
<i>Рівень рентабельності підприємства, %</i>	15,1	26,0	27,7	27,0	28,7	+13,6 п.п.

Джерело: Розраховано автором.

Дані таблиці 3.6 свідчать, що чистий дохід від реалізації продукції зросте на 40,7%, що перевищує темпи росту собівартості, яка зросла на 21,3%. Більший темп росту доходу, ніж собівартості спричинив те, що валовий прибуток зросте в перспективі на 69,4%, а рівень рентабельності виробництва зросте на 26,9 процентних пункти.

Зростання інших операційних доходів, інших фінансових доходів та інших доходів, які не пов'язані з основною діяльністю лісгоспу не плануємо, тому всі ці показники залишаються без змін.

Адміністративні витрати, інші операційні витрати, інші витрати відносяться до умовно-постійних, тому не змінюються при зміні обсягу виробництва продукції, отже суми цих витрат залишаються без змін.

Витрати на збут зростуть пропорційно до збільшення обсягу виробництва деревини. Загалом за проектний період ці витрати зростуть на 40,3% порівняно з 2022 роком.

Починаючи з 2023 року з'являються фінансові витрати, що пов'язано з необхідністю погашення кредиту та сплати за нього відсотків. Також зросте сума витрат на оплату податку на прибуток, оскільки фінансовий результат до оподаткування зріс.

Таким чином, при впровадженні запропонованих заходів, а саме: придбання нових пилорам та придбання дронів, ДП «Лебединське лісове господарство» зможе отримати стабільно зростаючий чистий прибуток, який в останньому проектному році складе 36272 тис грн., що у 2,3 рази більше, ніж у 2022 році. Рівень рентабельності зросте на 13,6 п.п. і складе в кінці періоду 28,7%. Отже запропоновані заходи є доцільними для лісгоспу.

Відмітимо, що для подальшого підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, у більш далекій перспективі лісгоспу слід освоїти глибоку переробку на власних потужностях, а також сформувати можливість щодо надання екосистемних послуг.

ВИСНОВКИ

Виробничий потенціал лісогосподарського підприємства - сукупність можливостей лісогосподарського підприємства забезпечити суспільство необхідною кількістю деревної сировини та продуктами її переробки, при одночасному збереженні здатності лісів до відновлення, збереженні здатності генерувати кисень, збереженні природного біорізноманіття.

Об'єктом для дослідження процесів використання виробничого потенціалу стало ДП «Лебединське лісове господарство». В його структуру входять 6 лісництв, які мають загальну площу 30465га, а також автотранспортний цех, цех переробки деревини, нижній склад та Межиріцька мисливська ділянка. В структурі товарної продукції лісгоспу на першому місці знаходиться продукція деревообробки на експорт (31,8%), на другому – ділова деревина (20,19%), на третьому – заготовки хвойних порід (11,36%).

Аналіз природної складової виробничого потенціалу лісгоспу показав, що найбільша частка, як за площею, так і за запасами, припадає на середньовічні дерева, які займають 47% площі і мають 50% запасів деревини, що в абсолютному вираженні становить в цілому по лісгоспу 13011 га та 3482 тис м³. В цілому структуру лісу за площею, віком і запасами можна вважати оптимальною. За породним складом найбільша питома вага припадає на хвойні породи (50,3%). На другому місці 38,3% насадження дубів, на третьому місці м'яколистяні породи – 9,0%. За запасами деревини аналогічний розподіл. Загальні запаси деревини становлять 6889,1 тис м³, що ростуть на площі 27443 га.

Аналіз потенціалу основних засобів показав, що середньорічна вартість основних засобів лісгоспу зросла за три роки у 2,12 рази і склала на кінець періоду 19539 тис грн. Збільшення вартості фондів при одночасному зниженні чисельності працівників обумовило зростання показника фондоозброєності у 2,72 рази. Однак, фондівіддача зменшилася на 30,1% і склала у 2022 році 5,8. Відбувався значний рух основних засобів, який

призвів до деякого покращення стану основних засобів. Так, коефіцієнт зносу зменшився з 0,61 до 0,48, однак, все рівно рівень зносу залишається досить високим. Особливо незадовільним є технічний стан основних засобів нижнього складу. Так, з 10 пилорам потребують ремонту 6, а підлягають повному списанню – 3.

Аналіз потенціалу оборотних засобів показав, що коефіцієнт оборотності збільшився з 4,3 до 4,5 оборотів. Тривалість обороту зменшилася на 3,7 дня. Рівень рентабельності значно підвищився на 58,8 п.п. і склав у 2022 році 60,4%. При цьому зросла потреба в оборотних коштах на 4192 тис грн. порівняно з 2021 роком. Незважаючи на покращення показників оборотності та рентабельності оборотних засобів негативним є наявність в їх структурі значної частки (44%) дебіторської заборгованості за виданими авансами.

По кадровому потенціалу виявлено, що середньооблікова кількість працівників зменшилася за аналізований період на 22,3% і склала у 2022 році 181 особу. Коефіцієнт плинності кадрів становив 12%. Коефіцієнт обороту з вибуття зменшився з 0,22 до 0,02. Таким чином, після значного скорочення штатів, обумовленого змінами в організації виробництва, чисельність працівників стабілізувалася. Середньорічна заробітна плата 1 працівника склала 248,8 тис грн., а продуктивність праці становила 626,9 тис грн на особу.

Обсяг заготовленої ліквідної деревини зріс на 3,1% і склав 71900 м³. Обсяг переробленої деревини у власних цехах переробки збільшився на 25,3% по причині збільшення обсягу заготівлі, однак частка переробленої деревини становить всього 15-19% від заготовленої. Загальний дохід від реалізації продукції зріс на 48%, валовий прибуток зріс у 2,46 рази. Відповідно рівень рентабельності виробництва зріс на 35,6 процентних пункти і склав у 2022 році 67,7%. Чистий прибуток склав 15370 тис грн., а рівень рентабельності 15,1%.

Результати SWOT-аналізу виробничого потенціалу лісгоспу свідчать, що підприємство має досить багато сильних сторін, зокрема: наявність потужного природного потенціалу лісу, забезпеченість підприємства кваліфікованими вмотивованими працівниками та досягнутий рівень рентабельності. До слабких сторін відноситься застаріле обладнання, особливо у нижньому цеху, а також відсутність потужностей для переробки деревини.

До можливостей можна віднести: зростання попиту населення на паливну деревину, введення заборони на експорт круглого лісу, формування попиту на зелений туризм та екосистемні послуги. Основними загрозами для лісгоспу є відсутність державної політики щодо розвитку лісової галузі, відсутність затвердженої методики щодо визначення плати за надання екосистемних послуг, незаконні рубки та крадіжки.

На основі співставлення сильних та слабких сторін з можливостями та загрозами розроблено наступні напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу:

- значне оновлення та модернізація обладнання нижнього цеху;
- розширення потужностей з переробки деревини на власних виробничих потужностях;
- розширення асортименту лісопереробної продукції;
- впровадження заходів з охорони лісів та недопущення несанкціонованих рубок;
- формування стратегії, орієнтованої на надання екосистемних послуг.

Впровадження цих заходів лісгоспом сприятиме підвищенню ефективності використання виробничого потенціалу.

Для оновлення обладнання нижнього цеху запропоновано лісгоспу придбати пилораму «MEBOR HTZ-1400», яка має вищу продуктивність та меншу частку відходів порівняно з іншими аналогами та старим зразком. З урахуванням вищої продуктивності проектна кількість пилорам складе 8

замість 10. Загальна потреба у коштах на придбання нових пилорам складе 10400000 грн.

Наступною пропозицією щодо удосконалення потенціалу основних засобів є придбання 6 дронів, по одному на кожне лісництво. За допомогою дронів можна здійснювати моніторинг та патрулювання лісів, контроль за заготівлею деревини, та її транспортуванням.

Використання дронів дасть можливість лісгоспу отримати економічний, соціальний, екологічний та управлінський ефекти.

Запропонована модель «DJI Mavic 3T Thermal Enterprise» призначена для пожежогасіння, пошуково-рятувальних, інспекційних та нічних операцій. Для придбання шести дронів потреба у коштах становить 1311000 грн.

Сума коштів для придбання 8 пилорам та шести дронів складе 11711000 грн, які запропоновано взяти на 4 роки з річною процентною ставкою 21% та рівномірним погашенням.

Собівартість реалізованої продукції зросте на 2027,6 тис грн. або на 3%. Зростання відбудеться через збільшення витрат на електроенергію та амортизацію, частина з яких перекриється економією по заробітній платі.

Обсяг заготівлі деревини зростатиме, приріст чого спрогнозовано на основі середньорічних темпів приросту за аналізований період та тенденцій до зростання попиту на деревину. Запропонований темп росту обсягу заготівлі становить 4,5%, що відповідатиме тренду до збільшення попиту і при цьому не спричинятиме зменшення запасів деревини.

Наступним резервом збільшення обсягу заготівлі є зменшення частки відходів при використанні нових пилорам. Частка відходів при використанні старих пилорам становить 25-30%, а при використанні нових пилорам – 5-10%. Отже, кількість відходів зменшиться на 20%, за рахунок чого збільшиться обсяг продукції.

В прогностичному періоді буде відбуватися поступове збільшення як обсягу заготівлі деревини, так і вартості реалізованої продукції, в тому числі за рахунок збільшення заготівлі та зменшення частки відходів. В цілому

обсяг продукції під впливом двох чинників зросте на 40,7% і складе в останньому прогностному році 101175 м³, що у вартісному вираженні становитиме 159674 тис грн.

Чистий дохід від реалізації продукції зросте на 40,7%, що перевищує темпи росту собівартості, яка зросла на 21,3%. Рівень рентабельності виробництва зросте на 26,9 процентних пункти.

Зростання інших доходів та витрат, які не пов'язані з основною діяльністю лісгоспу не планується. Витрати на збут зростуть пропорційно до збільшення обсягу виробництва деревини. Загалом за проектний період ці витрати зростуть на 40,3% порівняно з 2022 роком.

Починаючи з 2023 року з'являються фінансові витрати, що пов'язано з необхідністю погашення кредиту та сплати за нього відсотків. Також зросте сума витрат на оплату податку на прибуток, оскільки фінансовий результат до оподаткування зріс.

Таким чином, при впровадженні запропонованих заходів, а саме: придбання нових пилорам та придбання дронів, ДП «Лебединське лісове господарство» зможе отримати стабільно зростаючий чистий прибуток, який в останньому проектному році складе 36272 тис грн., що у 2,3 рази більше, ніж у 2022 році. Рівень рентабельності зросте на 13,6 п.п. і складе в кінці періоду 28,7%. Отже запропоновані заходи є доцільними для лісгоспу.

Відмітимо, що для подальшого підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, у більш далекій перспективі лісгоспу слід освоїти глибоку переробку на власних потужностях, а також сформувати можливість щодо надання екосистемних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимчук З. В., Ковальська Л. Л. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощення : монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2003. 242 с.
2. Гончаров О.О. Виробничий потенціал: сутність та складові. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.). Суми, 2023. С.406.
3. Гончаров О.О. Характерні риси виробничого потенціалу підприємства та чинники його розвитку. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 2. м. Полтава, 30 – 31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С.62-65.
4. Данько Т.І. Дослідження виробничого потенціалу лісогосподарських підприємств Львівщини в умовах загострення конкурентних відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.12. С.162-167.
5. Жук Є.О. Виробничий потенціал як фактор розвитку підприємства за умов невизначеності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 3. С.207-211. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3%283%29_46 (дата звернення: 15.06.2023)
6. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств. *Регіональна економіка*. 2005. № 3. с. 48–56.
7. Ковальова О.М., Гнідаш М.О., Рахматоль О.О., Гончаров О.О. Оновлення товарного асортименту як напрям зміцнення виробничого потенціалу підприємства. *Сімдесят восьмі економіко-правові дискусії*. Серія:

Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Ополе, Польща, 28-29 вересня 2023 р.) Львів, 2023. С.4-7.

8. Корнійчук А.А. Планування ефективності формування і використання виробничого потенціалу промислового підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2018. № 2 (84). С. 81-84. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2018-2\(84\)-81-84](https://doi.org/10.26642/jen-2018-2(84)-81-84) (дата звернення: 5.06.2023)

9. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2005. 352 с.

10. Круш П.В., Зеленська М.О. Виробничий потенціал підприємства з позиції клієнторієнтованого підходу. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2010. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5509/1/18_kpi_2010_7.pdf (Дата звернення 17.06.2023).

11. Ксьондз С.В., Підгірна В.С., Сеньовська Я.В. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності економічної діяльності лісових господарств. *Агросвіт*. 2019. № 20. С.64-70. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/20_2019/11.pdf (Дата звернення 17.10.2023).

12. Офіційний сайт ДП «Лебединське лісове господарство». URL : <https://lebedynles.com.ua/sample-page-2/%d0%bb%d1%96%d1%81%d0%b3%d0%be%d1%81%d0%bf-2/> (Дата звернення 17.10.2023).

13. Попадинець Н.П. Роль лісової промисловості у розвитку сільських територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013, Вип. 6(104). С.362-369.

14. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Статистичний збірник / Державна служба статистики. Київ, 2022.

15. Україна у цифрах 2022. Статистичний збірник. Київ, 2023. 32 с.

16. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2006. 316 с.

17. Хомяков В.І., Белінська В.М., Федоренко О.В. Потенціал і розвиток підприємства. Київ: Кондор, 2012. 432 с.
18. Хорошко О. Сучасний стан системи управління державними лісгосподарськими підприємствами та шляхи її удосконалення. *Економіка та суспільство*, 2021. № 24. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/223/214> (Дата звернення_07.06.2023).
19. Цегельник Н.І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісгосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. №13-14. С.17-24.
20. Черчик А.О. Сутність та методика оцінки потенціалу еколого-економічної безпеки лісгосподарського підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2019. № 24 (1349). С.61-67.
21. Яковлев В.І. Трактуювання економічної категорії виробничого потенціалу. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 34. С. 115-120. URL : http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/25.pdf (Дата звернення 07.06.2023).
22. B. Kyrklund. (1990). The potential of forests and forests and forest industry in reducing excess atmospheric carbon dioxide. *An international journal of forest and forest industries*. Vol. 41 URL : <https://cutt.ly/iwyoK4nl> (Дата звернення_17.06.2023).
23. Corbetty L.M., Claridgey G.S. (2002). Key manufacturing capability elements and business performance. *International Journal of Production Research*. Issue 40. № 1. Pp. 109-131.
24. Neykov, N.; Krišt'áková, S.; Hajdúchová, I.; Sedliačiková, M.; Antov, P.; Giertliová, B. (2021). Economic Efficiency of Forest Enterprises- Empirical Study Based on Data Envelopment Analysis. *Forests*. 12, 462.
25. Buksha I.F. (2003). Forestry researches and their role in development of the national forestry programme in Ukraine. *Forests in transition: the role of research and higher education in developing national forest programmes in*

countries with economies in transition. Edited by Libor Jansky, Ilpo Tikkanen, and Paavo Pelkonen, United nations university, P.P. 128-145.

Zvang Q., Vonderembse M.A., Lim Jeen. (2003) Manufacturing flexibility: defining and analyzing relationships among competence, capability and customer satisfaction. *Journal of Operations Management*. Issue 2. Pp. 173–191.

ДОДАТКИ